మహా భారతము

భీష్మ పర్వము

తృతీయాశ్వాసము

వైశంపాయనుడు జనమేజయునకు మహాభారత కధను ఈ విధంగా చెప్ప సాగాడు.

ఆరవ రోజు యుద్ధములో తన కుమారుడు దెబ్బతినడం, మూర్ఛిల్లడం విన్న ధృతరాష్ట్రుడు తీవ్రమైన ఖేదమును పొంది సంజయునితో తరువాత ఏమి జరిగినది అని అడిగాడు. దానికి సంజయుడు ఇలా చెప్ప సాగాడు.

" మహారాజా! ఆ రోజు రాత్రి నీ కుమారుడు సుయోధనుడు తాత భీష్ముని వద్దకు పోయి "పితామహా! పాండవుల బలములు రోజు రోజుకూ రెచ్చిపోతున్నాయి. ఈ రోజు నీ ఎదుటనే నేను భీముని చేతిలో మూర్ఛ పోయి భంగపడ్డాను. ఇంతకన్న అవమానము నాకు ఏమి కలదు? కుంతీ తనయులను గెలవడానికి నిన్నే నమ్ముకున్నాను. నీవు యుద్ధములో దేవతలను కూడా జయిస్తావని అంటారు. కాని పాండువు

లను ఏమీ చెయ్యలేక పోతున్నావు. మరి వారికి ఇంత బలము ఎలా వచ్చిందో తెలియడం లేదు.” అని అన్నాడు.

దానికి భీష్ముడు “సుయోధనా! నన్ను నిందించెద వేలనయ్యా. నేనేమన్నా యుద్ధము చెయ్యకుండా ఊరుకున్నానా! నా రథం చూడగానే ఎన్ని సార్లు శత్రుసైన్యము వెన్నిచ్చి పారిపోలేదు! నీకు ఎప్పటి నుండియో చెపుతున్నాను. పాండవులను గెలవడం అంత సులభం కాదు అని. కాని నా మాట నీవు పెడచెవిని పెట్టావు. అయినా నీవు వగవకుము. నీకు విజయం కలిగేట్లు పోరాడతాను.” అని అన్నాడు. ఆమాటలతో ఊరట చెందిన సుయోధనుడు తన శిబిరమునకు పోయి ఆ రోజు నిద్రించాడు.

మరునాడు ఉదయం కురు సైన్యము, పాండవ సైన్యము బారులు తీర్చాయి. భీష్ముడు కౌరవ సైన్యముతో మండల వ్యూహమును పన్నాడు. సుయోధనుడు తన సైన్యముతో వ్యూహ మధ్యమున నిలిచాడు. నీ కుమారులు అతనికి ఇరుపక్కల నిలిచారు.

యుధిష్టిరుడు మన మండల వ్యూహమును పరికించి, తన సేనా పతి ధృష్టద్యుమ్నుని పిలిచి వజ్రవ్యూహమును పన్నమని చెప్పాడు.

ఇరు పక్షములు యుద్ధమునకు సన్నద్ధమైనాయి. తూర్యనాదములు మిన్నుముట్టాయి. ఒకరితో ఒకరు తలపడ్డారు. ద్రోణుడు విరాటుని, అశ్వత్థామ శిఖండిని, దుర్యోధనుడు ధృష్టద్యుమ్నుని, మద్రపతి శల్యుడు నకులసహదేవులను, విందానువిందులు యుధామన్యుని, పెక్కుమంది రాజులు అర్జునుని మార్కొన్నారు. పోరు ఘోరంగా జరుగుతూ ఉంది.

భీమసేనుడు కృతవర్మను; అభిమన్యుడు చిత్రసేన, దుశ్శాసన, వికర్ణులను; ఘటోత్కచుడు, భగదత్తుని; సాత్యకి అలంబసుని; ధృష్ట కేతుడు భూరిశ్రవసుని; చేకితానుడు కృపాచార్యుని; ధర్మరాజు శ్రుతా యువును, పలువురు రాజులు భీష్ముని, యుద్ధంలో ఎదు ర్కొన్నారు.

అర్జునుడు తన మీదకు వచ్చిన యోధులపై తన రెండు హస్తము లతో గాండీవము నుండి శర వర్షము కురిపించాడు. వారలం దరూ ఒక్కపెట్టున చెలరేగారు. కృష్ణార్జునులను తమ బాణము లతో ముంచె త్తారు. అది చూచి నీ కుమారులందరూ జయజయ ధ్వానాలు చేసారు. అప్పుడు అర్జునుడు కోపించి మహేంద్ర అస్త్రమును ప్రయోగించాడు. ఆ అస్త్రము కౌరవ వీరులు ప్రయోగించిన శరములను చించి చెండా డింది. వారి రథములకు కట్టిన హయములను చంపింది. మంధర

పర్వతము పాలసముద్రమును చిలికినట్టు కౌరవ బలములను మహేం ద్రాస్త్రము కలచి వేసింది. ఆ మహేంద్రాస్త్ర ధాటికి తట్టుకోలేక కౌరవ యోధులందరూ భీష్ముని వెనక చేరారు.

త్రిగర్తాధీశుడు మొదలగు రాజులు తమ తమ సైన్యములతో పక్కలకు పారిపోతున్నారు. భీష్ముడు ఒక్కడే తన రధమును అర్జునుని మీదికి పోనిచ్చాడు. ఇది చూచాడు సుయోధనుడు. " కౌరవ యోధు లారా! ఏమిటిది! మీరు పారిపోతున్నారా! తాత భీష్ములు ఒంటరిగా పోరాడుతుండగా మీరు చూస్తూ ఉంటారా! మీలాంటి మనుషులను నేను ఇంతవరకూ చూడలేదు. వెళ్లండి. భీష్మునికి తోడుగా నిలవండి." అని అరిచాడు. అప్పుడు రోషం తెచ్చుకొని కురుయోధులు భీష్మునికి ఇరు పక్కల చేరి ఆయనకు తోడుపడ్డారు.

మరొక చోట ద్రోణుడు విరాటుని విల్లును, ధ్వజమును రెండు బాణములతో విరిచాడు. విరాటుడు మరొక విల్లు తీసుకున్నాడు. ద్రోణుని శరీరములో మూడు బాణములను దించాడు. ద్రోణుని రధ సారధిని చంపాడు. మరొక నాలుగు బాణములతో ద్రోణుని విల్లు విరిచాడు. ద్రోణుడు కోపంతో ఊగిపోయాడు. ఎనిమిది బాణములతో విరాటుని రధాశ్వములను ఖండించాడు. రధమును కూల్చాడు.

విరాటుడు వెంటనే తన కుమారుడు శంఖుని రధము అధిరోహించాడు. తన కుమారుని తో కలిసి ద్రోణుని మీద శర వర్షము కురిపించాడు. ద్రోణుడు వెంటనే ఒక దివ్యాస్త్రం సంధించి విరాటుని కుమారుడు శంఖుని కొట్టాడు. ఆ బాణము అతని గుండెలను చీల్చుకుంటూ వెళ్లింది. విరాటుని కుమారుడైన శంఖుడు విల్లు అమ్ములు విడిచి పెట్టి రధము మీద కూలిపోయాడు. మరణించాడు.

తన కుమారుని మరణం చూచిన విరాటుడు తన సైన్యముతో సహా అక్కడ నుండి పారిపోయాడు. అది చూచిన శిఖండి, అశ్వత్థామ ఫాల భాగమున మూడు క్రూరమైన బాణములు నాటాడు. అశ్వత్థామ కోపించి శిఖండి వేసిన బాణములను మధ్యలో తుంచి, తన బాణపరంపరతో శిఖండి రధమునకు కట్టిన హయములను, సూతుని చంపాడు. విల్లును, రధమునకు కట్టిన కేతనమును విరిచాడు. శిఖండి రధమునుండి కిందికి దుమికి ఒక ఖడ్గమును తీసుకొని అశ్వత్థామ వేయు బాణములను తన కరవాలముతో త్రుంచుతున్నాడు. అది చూచి అశ్వత్థామ శిఖండి పట్టు కున్న కత్తిని విరగ గొట్టాడు. శిఖండి వెంటనే పక్కనే ఉన్న సాత్యకి రధం ఎక్కాడు.

మరొక రంగమున, ధృష్టద్యుమ్నుడు సుయోధనుని మీద శర వర్షం కురిపించాడు. నీ కుమారుడు, సుయోధనుడు, వాటిని మధ్య లోనే ఖండించి, అతి క్రూరమైన బాణములను ధృష్టద్యుమ్నుని మీదికి ప్రయోగించాడు. అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు సుయోధనుని విల్లు విరిచాడు. సుయోధనుడు మరొక విల్లు తీసుకునే లోపల ఆ విల్లు కూడా విరిచాడు. అతని రధాశ్వములను చంపాడు. రధం విరగ్గొట్టాడు. సుయోధనుడు తన కరవాలము తీసుకొని నేల మీదికి దుమికాడు. ధృష్టద్యుమ్నుని మీదికి ఉరికాడు. అప్పుడు శకుని సుయోధనుని తన రధం మీదికి ఎక్కించుకొని పక్కకు తీసుకెళ్లాడు.

సాత్యకి అలంబసుని మీద అతి క్రూరమైన బాణప్రయోగము చేసాడు. అప్పుడు రాక్షసవీరుడు అలంబసుడు అర్ధ చంద్రబాణముతో సాత్యకి విల్లు విరిచాడు. సాత్యకి శరీరం అంతా తూట్లు పడేట్లు బాణములను వదిలాడు. అప్పుడు సాత్యకి ఇంద్రాస్త్రమును ప్రయోగించాడు. అలంబసుని మాయలు మటుమాయం చేసాడు. అలంబసుని ముప్పు తిప్పలు పెట్టాడు. సింహనాదం చేసాడు. అలంబసుడు అక్కడనుండి పారిపోయాడు. అంతట సాత్యకి కురుబలముల మీద విరుచుకుపడ్డాడు.

మరొక రంగమున కృతవర్మ భీమసేనుని తో యుద్ధానికి దిగాడు. భీముడు కృతవర్మ రథమునకు కట్టిన హయములను చంపాడు. సారథిని చంపాడు. రథం విరగ్గొట్టాడు. కృతవర్మ ఒళ్లంతా బాణములతో ముంచెత్తాడు. అప్పుడు కృతవర్మ వృషకుని రథము ఎక్కాడు. భీమసేనుడు కృతవర్మను వదలి, తన రథమును మహా వేగంతో కౌరవ సేనల మీదికి పోనిచ్చాడు."

అని చెప్పిన సంజయుని చూచి ధృతరాష్ట్రుడు "సంజయా! నువ్వు ఎప్పుడూ కౌరవ సేనల రథములు విరిగాయి, కౌరవులు చచ్చారు అని మన వాళ్ల గురించే చెపుతావు. మరి పాండవుల బలములలో ఏమాత్రం తరగు లేనట్టు వారు విజయులైనట్టు మాట్లాడతావు. ఇది ఏమి మాయ?" అని అన్నాడు వ్యంగంగా.

దానికి సంజయుడు "మహారాజా! కౌరవ బలములు కూడా వారి వారి శక్తి మేరకు యుద్ధం చేస్తున్నాయి. కాని సముద్రములోనికి చొచ్చుకొని పోయిన నదుల వలె, పాండవ బలముట ధాటికి తాళలేకున్నారు. వెనక్కు మరలుతున్నారు. అది వాళ్ల తప్పు కాదు. నీవు చేసిన తప్పుకు, దాని వలన వాటిల్లిన చేటుకు, ఇప్పుడు శోకించి ప్రయోజనము లేదు.

యుద్ధము జరిగిన విధము చెప్పెదను. అవధరింపుము." అని మరల యుద్ధ విశేషములను చెప్పసాగాడు.

"అవంతీ దేశాధీశులగు విందానువిందులను యుధామన్యుడు తన శరపరంపరతో కప్పివేసాడు. అనువిందుని రధమును విరగ్గొట్టాడు. అనువిందుడు విందుని రధం ఎక్కాడు. అప్పుడు యుధామన్యుడు విందుని రధ సారధిని ఒక బాణంతో కొట్టాడు. సారధి చనిపోగానే, రధమునకు కట్టిన హయములు చెల్లాచెదరయ్యాయి. వారి సైన్యము కూడా కకావికలయింది.

మరొక చోట, భగదత్తుని ధాటికి పాండవుల సేనలు వెను దిరి గాయి. అప్పుడు ఘటోత్కచుడు రంగంలోకి దిగి తమ సేనలకు ధైర్యం చెప్పాడు. అతనిని చూచి మరల పాండవుల సేనలు యుద్ధోన్ముఖు లయ్యాయి. ఘటోత్కచుడుభగదత్తుని మీద శరవర్షము కురిపించాడు. తన మీద ప్రయోగించిన బాణములు అన్ని భగదత్తుడు విరిచాడు. పదు నాలుగు బాణములతో ఆ అసురుని కొట్టాడు. అతని రధం విరి చాడు. అప్పుడు ఘటోత్కచుడు శక్తిని ప్రయోగించాడు. భగదత్తుడు ఆ శక్తిని మధ్యలోనే తుంచాడు. ఘటోత్కచుని తన బాణములతో నొప్పిం చాడు.

భగదత్తుని ధాటికి ఆగలేక ఘటోత్కచుడు పారిపోయాడు. అంతట భగదత్తుడు తన గజముతో పాండవ సైన్యము మీద విరుచుకు పడ్డాడు.

మరొక రంగమున శల్యుని మీద నకుల సహదేవులు శరవృష్టి కురిపించారు. అప్పుడు శల్యుడు బెదరక నకులుని రథం విరగ్గొట్టాడు. నకులుడు సహదేవుని రథము ఎక్కాడు. అప్పుడు సహదేవుడు ఒక క్రూరమైన బాణమును ప్రయోగించాడు. ఆ బాణము శల్యుని తాకి అతనిని మూర్ఛిల్ల చేసింది. శల్యుడు రథం లో పడిపోయాడు. అప్పుడు శల్యుని రథ సారధి తన రథమును పక్కకు తీసుకుని వెళ్లాడు. అది చూచి నకులసహదేవులు సింహనాదం చేసారు. శంఖములుపూరించారు.

అప్పటికి మధ్యాహ్నం అయింది. మరొక చోట యుధిష్టిరుడు శ్రుతాయువు మీద తొమ్మిది అమ్ములు ప్రయోగించాడు. శ్రుతాయువు వాటిని మధ్యలోనే తుంచి, ఏడు బాణములను యుధిష్టిరుని మీద వదిలాడు. ధర్మరాజుకు కోపం వచ్చింది. వరాహ కర్ణ మును పోలి ఉన్న నారాచము తో శ్రుతాయువు వక్షస్థలముచీల్చాడు. మరొక బాణముతో అతని జండా విరగ్గొట్టాడు. శ్రుతాయువు ఏడు బాణములతో ధర్మజుని నొప్పించాడు. ధర్మజుడు మహోగ్ర కోపమున శ్రుతాయువు రథమునకు కట్టిన గుర్రములను చంపాడు. అతని విల్లువిరిచాడు. కేతనమును

ఖండించాడు. అతని శరీరం రక్తమయం చేసాడు. అప్పుడు శ్రుతాయువు భీతుడయి పారిపోయాడు. అది గమనించిన కౌరవ సేనలు కకావిక లయ్యాయి. పాండవ యోధుల జయజయధ్వానాలు మిన్నుముట్టాయి.

మరొక చోట చేకితానుడు, కృపాచార్యుడు ఒకరి మీద ఒకరువిజృం భించారు. చేకితానుడు కృపాచార్యుని పై నిశితమైన శరములు గుప్పిం చాడు. చేకితానుని విల్లు విరిచాడు. రధాశ్వములను చంపాడు. చేకి తా నుడు తన గదను తీసుకొని రధము దిగి కృపాచార్యుని రధము విర గ్గొట్టాడు. రధమునకు కట్టిన హయములను చంపాడు. అప్పుడు కృపా చార్యుడు 16 నిశితమైన బాణములతో చేకితానుని కొట్టాడు. చేకి తానుడు తన గదను కృపాచార్యుని మీదికి విసిరాడు. కృపాచార్యుడు ఆ గదలను మధ్యలోనే ఖండించాడు. వెంటనే చేకితానుడు తన రధము నుండి దిగి ఒక వాడియైన ఖడ్గమును తీసుకున్నాడు. అది చూచి కృపా చార్యుడు కూడా ఒక ఖడ్గమును తీసుకొని చేకితానుని మీదికి దూకాడు. ఒకరితో ఒకరు ఖడ్గ యుద్ధము చేసుకొని ఇరువురూ మూర్ఛిల్లారు. అది చూచి కౌరవబలములోనుండి శకుని, పాండవుల బలములలో నుండి కరకర్షణుడు వచ్చి ఆ ఇరువురిని తమ తమ రధముల మీద ఎక్కించు కొని ఆవలకు తీసుకొని వెళ్లారు.

మరొక చోట ధృష్టకేతుడు భూరిశ్రవసుడు ఘోరంగా యుద్ధం చేస్తున్నారు. ధృష్టకేతుడు తొమ్మిది బాణములను భూరిశ్రవసుని మీద ప్రయోగించాడు. భూరిశ్రవసుడు దానికి ప్రతిగా ధృష్టకేతుని రథ మునకు కట్టిన హయములను చంపాడు. అతని శరీరముపై కరకు టమ్ములను ప్రయోగించాడు. ధృష్టకేతువు ఇంక పోరాడలేక కొంచెం దూరంలో నున్న శతానీకుని రథం మీదకు ఎక్కి వేరొక చోటికి వెళ్లాడు.

మరొక చోట అభిమన్యునకు, దుశ్శాసన, వికర్ణ, చిత్రసేనులకు మధ్య మహాయుద్ధం జరిగింది. అభిమన్యుడు వారందరి రథములు విరగ్గొట్టాడు. కాని వారిని చంపలేదు. భీముని కోసం అట్టిపెట్టాడు. ఇది చూచిన భీష్ముడు అనేక మంది రాజులతో కూడి అక్కడికి వచ్చి దుశ్శాస నునికి సాయంగా అభిమన్యునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. అప్పుడు అభిమన్యుడు ఒంటరి వాడయ్యాడు.

ఇది చూచి అర్జునుడు కృష్ణునితో ఇలా అన్నాడు. "కృష్ణా! భీష్మునితో సహా మహా యోధులందరూ ఒకే చోట ఉన్నారు. మన రథమును అక్కడకుపోనిమ్ము. " అన్నాడు. వెంటనే కృష్ణుడు తమ రథమును భీష్ముని వద్దకు తీసుకొని వెళ్లాడు. కాని మధ్యలోనే త్రిగర్త దేశాధీశుడు అర్జునుని ఎదుర్కొన్నాడు. అతనిని చూచి అర్జునుడు

“తమరు కౌరవ సేనలో కల్లా మేటి యోధులని విన్నాము. ఈ రోజు తమరు నాతో భయపడకుండా యుద్ధం చెయ్యాలి. ” అని అన్నాడు. వెంటనే అతని మీద శరవర్షముకురిపించాడు. అది చూచిన కౌరవ సైన్యము పార్ధుని మీదికి ఒక్కపెట్టున ఉరికింది. పాండవ బలములు కూడా అర్జునునికి తోడుగా కౌరవ బలములతో పోరుకుతల పడ్డాయి. పోరు ఘోరమయింది. అప్పుడు అర్జునుడు తన నిశిత బాణములతో కౌరవ వీరుల రధముల కు కట్టిన హయములను చంపాడు. రధములను విరగ్గొట్టాడు. కేతనములను విరిచాడు. వారి విల్లులను విరగ్గొట్టాడు. యుద్ధరంగమంతా యధేచ్ఛగా విహరిస్తున్నాడు.

ఇంతలో సాయంత్రం అయింది. అప్పుడు త్రిగర్తాధీశుడు తన చక్రరక్షకులు 32 మందిని అర్జునుని మీదికి పంపాడు. వారందరినీ అర్జునుడు 64 బాణములతో సంహరించాడు. అది చూచి త్రిగర్తాధీశుడు సుశర్మ తానే స్వయంగా అర్జునునితో తలపడ్డాడు. ఇంతలో శిఖండి మొదలగు వీరులు వారి మధ్యకు వచ్చి సుశర్మను ఎదుర్కొన్నారు.

తనకు ఎదురుగా దుర్యోధనుడు, సైంధవుడు ఉన్నప్పటికినీ వారిని క్రీగంటితో చూచుచూ, వారి జోలికి పోకుండా భీష్ముని మీదికి తన రధం పోనిమ్మన్నాడు అర్జునుడు. తన మీదికి వచ్చుచున్న శల్యుని తో యుద్ధం

చేయకుండా యుధిష్ఠిరుడు, భీముడు, నకుల సహదేవులతో కూడి, పార్థునికి సాయంగా వెళ్లాడు. ఆ ప్రకారము తన మీదికి వచ్చిన పాండవులతో పోరుతున్నాడు భీష్ముడు.

ఇంతలో నీ కుమారుడు సుయోధనుడు, సైంధవునితో కలిసి పాండవుల మీదికి దూకాడు. శలుడు, శల్యుడు, చిత్రసేనుడు, కృపాచార్యునితో కలిసి పాండవులతో తలపడ్డారు. ఇంతలో శిఖండి మధ్యలో దూరి భీష్మునికి ఎదురుగా నిలబడ్డాడు. భీష్ముడు వాడితో యుద్ధం చెయ్యడం ఇష్టం లేక శిఖండి విల్లును మాత్రం తుంచి పక్కకు పోయాడు. ఇది చూచిన యుధిష్ఠిరుడు "శిఖండీ! భీష్ముని చంపుతాను అన్న నీ ప్రతిజ్ఞ మరిచావా! భీష్ముని తో యుద్ధం చెయ్యి. " అని అరిచాడు. ఆ మాటలు విన్న శిఖండి భీష్ముని మీద బాణ వర్షం కురిపించాడు. అది చూచిన శల్యుడు శిఖండి మీద ఆగ్నేయాస్త్రము ప్రయోగించాడు. దానికి జంకక శిఖండి దానికి విరుగుడుగా శల్యుని మీద వరుణాస్త్రము ప్రయోగించాడు.

భీష్ముడు ధర్మతనయుని విల్లును తుంచాడు. కేతనమును విరిచాడు. అది చూచి భీముడు రథము దిగి తన గద తీసుకొని సుయోధనుని మీదికి వెళ్లాడు. ఈ సమయమున సైంధవుడు మహా

రౌద్రముతో 500 వాడియైన బాణములు భీముని మీద ప్రయోగించాడు. భీముడు వాటిని లక్ష్యపెట్టక తన గదతో వాటిని చూర్ణము చేసాడు. సైంధవుని గుర్రములను చంపాడు. రథం విరిచాడు. వెంటనే సైంధవుడు వేరొక రథం ఎక్కిపారిపోయాడు. అతని వెంట కౌరవ సైన్యముకూడా పారిపోసాగారు.

ఇది చూచిన సుయోధనుడు తన సైన్యమును పారిపోవలదని వారిస్తూనే, భీముని తో తలపడ్డాడు. ఇంతలో చిత్ర సేనుడు మధ్యలో వచ్చి భీముని మీద తన శక్తి బాణమును ప్రయోగించాడు. భీముడు తన గదను చిత్రసేనుని మీదికి విసిరాడు. ఆ గద ఆ శక్తి బాణమును ఖండించి ఆకాశంలో గిరా గిరా తిరుగుతుంటే అది తమ మీద పడు తుందేమోనని కౌరవ సైనికులు భీతి చెందారు. రారాజు మాటకూడా వినకుండా పారిపోసాగారు. ఆ గద తన మీదికి రావడం చూచిన త్రసేనుడు రథం మీది నుండి దిగి పారిపోయాడు. తరువాత ఆగద చి త్ర సేనుని రథమును, గుర్రములను పొడి పొడి చేసింది. ఆప్రకారం పారిపోతున్న చిత్రసేనుని తన రథం మీదికి ఎక్కించుకొని పారిపోయాడు వికర్ణుడు.

భీష్ముడు పాండవాగ్రజుని రథమునకు కట్టిన గుర్రములను చంపాడు. అతని శరీరం నిండా బాణపరంపరకురిపించాడు. ధర్మనందనుడు కోపించి శక్తి బాణమును ప్రయోగించాడు. భీష్ముడు దానిని తుంచాడు. ధర్మనందనుడు పక్కనే ఉన్న నకుల సహదేవుల రథము మీదికి ఎక్కాడు. భీష్ముడు నకుల సహదేవుల మీద శరసంధానము చేసాడు. వారిని నొప్పించాడు. ధర్మరాజు తన సైన్యములో గల రాజులను భీష్మునితో పోరవలసినదని ఆదేశించాడు. పాండవ సైన్యము ఒక్కపెట్టున భీష్మునితో తలపడింది. భీష్ముడు ఏమాత్రం జంకక, పాండవ సైనికుల శిరములు తాటి పండ్ల వలె ఖండించాడు. పాండవ సైన్యములో యధేచ్ఛగా విహరిస్తూ పాండవ సేనలను నిర్మూలిస్తున్నాడు. పాండవులు ఆశ్చర్యంతో చూస్తున్నారు.

ఇంతలో శిఖండి భీష్మునికి ఎదురుగా పోయి అతని మీద అతి క్రూరమైన అస్త్రములు ప్రయోగించాడు. వాటిని లక్ష్యపెట్టక భీష్ముడు అతని ముఖము కూడా చూడకుండా మరొక దిక్కుగా తిరిగి పాండవ సైన్యమును తునుమాడుతున్నాడు.

యుద్ధ రంగమున మరి యొక చోట సాత్యకి, ధృష్టద్యుమ్నుడు కలిసి కురు సేనలను తునుమాడుతున్నారు. వారిని విందాను విందులు

ఎదుర్కొన్నారు. ధృష్టద్యుమ్నుని రధమునకు కట్టిన గుఱ్రములను చంపారు. విరధుడైన ధష్టద్యుమ్నుడు సాత్యకి రధము ఎక్కాడు. ఇది చూచి ధర్మజుడు తన బలములతో వారికి సాయంగా వచ్చాడు. రారాజు తన సేనలకు ధర్మరాజును ఎదుర్కొనమని చేతితో సైగ చేసాడు. తాను కూడా భీష్ముడు, ద్రోణుని తో సహా ధర్మరాజును ఎదుర్కొన్నాడు.

ధర్మజునికి అర్జునుడుసాయంగా వచ్చాడు. ద్రోణుడు అర్జునుని మీద క్రూరమైన బాణములు ప్రయోగించాడు. ఇది చూచిన కౌరవ సేనలు ఇనుమడించిన ఉత్సాహంతో పాండవుల సేనల మీదికి దుమికాయి. ధర్మరాజు తన సేనలకు ధైర్యము చెపుతూ రణమునకు పురికొల్పాడు. ఇరు పక్షములు ఘోరంగా యుద్ధం చేస్తున్నాయి.

ఇంతలో సాయంత్రం అయింది. సూర్యుడు పడమటి దిక్కున అస్తమించాడు. త్రిగర్తాధీశుడు సుశర్మను, సైంధవుడు మొదలగు రాజ ప్రముఖులను ఓడించి సవ్యసాచి, ధర్మజునకు ఆనందం కలిగించాడు. భీమసేనుడు అన్నగారైన అర్జునునకు బాసటగానిలిచి కురువీరులను తునుమాడాడు. ఆ రోజుకు యుద్ధం విరమించవలసినదని ధర్మరాజు ఆదేశించాడు. వెల్లివిరిసిన ఆనందోత్సాహాలతో పాండవులు తమ తమ శిబిరములకు వెళ్లారు. నీ కుమారుడు కూడా యుద్ధం విరమించాడు.

అందరూ తమ తమ స్కంధావారములను చేరుకున్నారు. ఆ ప్రకారము ఏడవ నాటియుద్ధము ముగిసినది.” అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో చెప్పాడు.

ఎనిమిదవ రోజున భీష్ముడు కూర్మ వ్యూహమును పన్నాడు. (కూర్మము అనగా తాబేలు. టార్టాయిస్) వేగుల వలన ఆ సమాచారము తెలుసు కున్న ధర్మతనయుడు ధృష్టద్యుమ్నుని చూచి “భీష్ముడు కూర్మ వ్యూహము పన్నాడు. దానికి ప్రతి వ్యూహము ఏది అని ఆలోచించండి. ” అని అడి గాడు. కౌరవ వ్యూహమునకు ప్రతిగా ధృష్టద్యుమ్నుడు శృంగా టక వ్యూహము పన్నాడు.

ఇరు పక్షముల సైన్యములు తమ తమ వ్యూహ ములతో ఎనిమిదవ రోజు యుద్ధమునకు సన్నద్ధమయ్యాయి. భేరి మృదంగ ధ్వానాలు మిన్ను ముట్టాయి. యుద్ధం మొదలయింది. రథములు, ఏనుగులు, హయ ములు, కాల్బలము రణరంగ లో విహరిస్తుంటే రేగిన దుమ్ము ఆకాశం అంతటిని కప్పివేసింది. భీష్ముడు సింహానాదం చేసాడు. పాండవ సైన్యము లో కి చొచ్చుకుని పోయి వీరవిహారం చేస్తున్నాడు. భీష్ముని పరాక్రమానికి ఆగలేక పాండవ సైన్యాలు పలాయనమయ్యాయి.

అది చూచి భీమ సేనుడు ఆగ్రహంతో భీష్ముని ఎదుర్కొన్నాడు. ఒకే ఒక్క బాణంతో భీష్ముని సారధిని చంపాడు. భీష్ముని రధమునకు కట్టిన అశ్వములు పట్టుదప్పి తమ ఇష్టం వచ్చినట్టు పరుగెత్తాయి. అది చూచి పాండవ వీరులు, సైనికులు జయజయధ్వానాలు చేసాయి. ఆ సమయ ములో నీ కుమారుడు సునాభుడు అమిత మైన పరాక్రమంతో భీమ సేనుని ఎదుర్కొన్నాడు. భీమసేనుడు కోపంతో ఒకే ఒక్క బాణంతో సునాభుని తల నరికాడు. భీకరంగా సింహనాదం చేసాడు.

అది చూచి ఖిన్నులైన నీ కుమారులు ఆదిత్యకేతుడు, అపరా జితుడు, బహ్వాసి, పండితుడు, కుండధారుడు, విశాలాక్షుడు, మహోదరుడు, ఒక్కుమ్మడిగా భీమసేనుని మీద పడ్డారు. తమ తమ బాణములతో భీమసేనుని శరీరమును కొట్టారు. భీమసేనుడు జంక కుండా, వారి మీద, అతి క్రూరమ్మైన బాణములు ప్రయోగించాడు. అర్ధ చంద్రాకార బాణములతో వారి నందరిని యమసదనమునకు పంపాడు.

ఇది చూచిన నీ కుమారులు "భీమసేనుడు నాడు కురుసభలో చేసిన భీషణ ప్రతిజ్ఞ ఈ రోజే నెరవేర్చు కుంటాడేమో!" అను కున్నారు. "విదురుని పలు కులు సత్యములు అవుతున్నాయి." అని మనసులో తల్చుకున్నారు. భీమసేనుని ధాటికి నిలువలేక పారిపోయారు.

సుయోధనుడు తన చుట్టు ఉన్న కురు వీరులను చూచి వారి నందరినీ భీమసేనునితోయుద్ధం చేయండని పురికొల్పాడు. వడివడిగా భీష్ముని వద్దకు పోయి "పితామహా! చూచితిరా! భీమసేనుడు నా తమ్ముల నందరిని చంపుతూ ఉంటే మీరు చూస్తూ ఊరుకుంటారా! మీలో ఒక్కరికీ పౌరుషం రాలేదా! మిగిలిన నా తమ్ములను కూడా ఒక్కుమ్మడిగి చావగోరి ఈ ప్రకారం మౌనం వహించారా!" అని వాపోయాడు. సుయోధనుని దుఃఖమును చూచి భీష్ముడు కూడా చలించిపోయాడు.

" సుయోధనా! నీకు ముందే చెప్పానుకదా. పాండవులను జయించుటకు ఆ పరమేశ్వరుని కైనా సాధ్యం కాదని. నీ తమ్ములలో ఎవరు భీమ సేనునికి ఎదురుపడ్డా వారిని రక్షించడం నా కే కాదు ఎవరికీ సాధ్యంకాదు. దీని గురించి శోకించి ప్రయోజనము లేదు. ఇంక మనకు మిగిలింది ఒకటే మార్గము. యుద్ధంలో మరణిస్తే వీర స్వర్గలోకప్రాప్తి కలుగుతుంది అనే ఆశతో పోరాడాలి. మా శక్తి కొలదీ మేము పోరాడతాము. విజయము మనలనే వరించవచ్చుకదా! " అని పలికాడు భీష్ముడు." అని చెప్పాడు సంజయుడు.

సంజయుని మాటలు విన్న ధృతరాష్ట్రుడు “అయ్యో! ఎంతటి దురవస్థ దాపురించినది. భీష్మ,ద్రోణులు ఉండి కూడా నా కుమారులు దారుణంగా భీమసేనుని చేతిలో మరణించారే! ఏం చేస్తాం. నేను చెప్పిన మాటలు వినకుండా సుయోధనుడు తన తమ్ముల చావును కొని తెచ్చుకున్నాడు. సంజయా! గతజలసేతుబంధనమేల గాని తరువాత జరిగిన విశేషములు వివరింపుము.” అని దుఃఖంతో అడిగాడు.

సంజయుడు ఎనిమిదవ నాటియుద్ధవిశేషములు ఇలా చెప్ప సాగాడు. “ఆ ప్రకారము కురుకుమారుల మరణమును చూచిన భీష్ముడు కోపోద్రిక్తుడయ్యాడు. భీమసేనుని మీదికి తన రథమును పోనిచ్చాడు. ఇది చూచిన ధర్మనందనుడు చేయి ఊపి ధృష్టద్యుమ్నుని, శిఖండిని, సాత్యకిని, భీమునికి సాయంగా అక్కడికి రమ్మని సైగ చేసాడు. వారందరూ వెంటనే అక్కడికి చేరుకున్నారు. సుయోధనునితో ప్రేరేపింప బడిన రథికులు అర్జునుని ఎదుర్కొన్నారు. చేకితానుడు, ద్రౌపదీ కుమారులు సాయం రాగా, అర్జునుడు వారందరి మీద విరుచుకుపడ్డాడు.

మరొక పక్క అభిమన్యుడు, భీమకుమారుడు ఘటోత్కచుడు కౌరవ సేనను తునుమాడుతున్నారు. ద్రోణాచార్యుడు త్ర విచిత్ర రీతులతో తన రథమును నడిపించుచూ ద్రుపదుని సేనలమీద

శరవర్షము కురిపిస్తున్నాడు. భీమసేనుడు కౌరవ సేనలో గల గజ బలమును తన నిశిత శరములతో నేల కూలుస్తున్నాడు. నకుల సహదేవులు మహా పరాక్రమంతో తమ తమ కరవాలములతో కౌరవుల ఆశ్విక సైన్యమును మట్టుపెడుతున్నారు.

ఈ సమయంలో అర్జునుని కుమారుడు ఇరావంతుడు (నాగ కన్య ఉలూచి కుమారుడు) తన ఆశ్వి క దళంతో కౌరవ సైన్యమును చుట్టుముట్టాడు. అది చూచిన శకుని తమ్ములు ఆరుగురు, శుకుడు, శర్మ వంతుడు, వృషకుడు, ఆర్జవుడు, గజుడు, గవాక్షుడు, అను వారలు తమ తమ ఆశ్విక బలములతో ఇరావంతుని ఎదుర్కొన్నారు. వారి మధ్యపోరు ఘోరంగా సాగుతూ ఉంది. వారు ఇరావంతుని గుర్రమును చంపారు. అప్పుడు ఇరావంతుడు తన అశ్వము మీది నుండి కిందికి దుమికి తన కరవాలముతో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. శకుని తమ్ములు కూడా తమ తమ అశ్వముల మీది నుండి కిందికి దిగి యుద్ధం చేస్తున్నారు. ఇరావంతుడు చిత్ర వి చి త్ర గతులతో కత్తిని తిప్పుతూ వారి ఖడ్గ ప్రహారములను ఎదుర్కొంటున్నాడు. అదును చూచి ఆ ఆరుగురు శకుని తమ్ములను పన్నెండు ముక్కలుగా నరికాడు ఇరా వంతుడు.

ఇది చూచిన సుయోధనుడు రాక్షస వీరుడు అలంబసుని చూచి “అలంబసా! వీడు ఈరోజు మన కురుసైన్యమును పూర్తిగా నాశనం చేసేట్టు ఉన్నాడు. నీవువెంటనే వాడిని ఎదుర్కొని హతమార్చు! ” అని చెప్పాడు. అప్పుడు రాక్షస వీరుడైన అలంబసుడు ఇరావంతుని అశ్వ సేనకు సమాంతరంగా మరొక అశ్వసేనను సృష్టించాడు. రెండు ఆశ్వికదళాలు ఒకదానితో ఒకటి తలపడ్డాయి. రెండు ఆశ్విక దళాలు నశించి పోయాయి.

ఇరావంతుడు ఒంటరిగా పోరుతున్నాడు. అలం బసుని ఖడ్గము, విల్లు విరిచాడు. అలంబసుడు ఆకాశంలోకి ఎగిరాడు. మాయాయుద్ధం మొదలెట్టాడు. తన మాయాశరములతో ఇరావంతుని కొట్టాడు. ఇరావం తుడు కూడా అతనికి దీటుగా ఆకాశంలోకి ఎగిరాడు. అలంబసునితో మాయా యుద్ధం చేస్తున్నాడు. తన వాడియైన బాణము లతో ఇరావం తుడు అలంబసుని తలను ఖండించాడు. కాని అలంబసుడు చావలేదు. ఇరావంతుడు, తన తల్లిని, తాతగారిని తల్చుకున్నాడు. భయంకరమైన విషనాగులను సృష్టించాడు. (ఇరావంతుడు నాగరాజు మనుమడు, నాగ దేవత ఉలూచికి, అర్జునునికి జన్మించిన నాగ కుమారుడు.) అది చూచిన అలంబసుడు తాను డేగ రూపం ధరించాడు. ఆ విషనాగుల

నన్నింటిని చంపాడు. వెంటనే నిజాకృతి ధరించాడు. ఒకే ఒక వేటుతో ఇరావంతుని శిరస్సు ఖండిచాడు. ఇరావంతుడు చనిపోయాడు.

అప్పటికి మధ్యాహ్నం అయింది. ఇరావంతుని మరణము చూచిన ఘటోత్కచుడు తన రాక్షస సైన్యముతో కౌరవ సేన మీద విరుచుకు పడ్డాడు. తన శూలాయుధంతో గజ, అశ్వ, పదాతి దళములను గుచ్చి పైకెత్తి, నేలకేసి బాదుతున్నాడు. అందరినీ మూకుమ్మడిగి చంపు తున్నాడు. ఇది చూచిన సుయోధనుడు, వంగ దేశాధిపతి, తమ తమ గజసైన్యములతో ఘటోత్కచుని ఎదుర్కొన్నారు. ఆ గజబలమును చూచి ఘటోత్కచుడు పొంగిపోయాడు. భుజములు చరిచాడు. ఒక కరవాల ముతో ఆ ఏనుగుల తొండములను, దంతములను, శిరములను ఖండిస్తున్నాడు. సుయోధనుని గజబలమును నాశనం చేస్తున్నాడు.

ఇది చూచి సుయోధనుడు తానే రణరంగములోకి దిగాడు. తన అత్యంత పదునైన బాణములతో ఘటోత్కచుని ప్రధాన అనుచరులైన వేగవంతుడు, విద్యుజ్జిహ్వుడు, బహ్వాసి మొదలగు వారిని చంపాడు. ఘలోత్కచుని శరీరాన్ని తన వాడి బాణములతో కప్పివేసాడు. ఘటో త్కచుడు కూడా ఒక విల్లు తీసుకొని సుయోధనుని మీద శర వర్షము కురిపించాడు.

సుయోధనుని చూచి "సుయోధనా! నాడు నిండుసభలో సత్యము, ధర్మము మరిచిపోయి, పాండవులను, మా తల్లిగారు ద్రౌపదిని అవమానించావు. దానికి ప్రతిఫలము ఇప్పుడే నేను నీకు అనుభవింప చేస్తాను." అని నల్లతాచులను పోలిన బాణములను సుయోధనుని మీద ప్రయోగించాడు. వాటిని మధ్యలోనే త్రుంచి, సుయోధనుడు 20 ఉగ్రమైన శరములను ఘటోత్కచుని మీద ప్రయోగించాడు. అప్పుడు ఘటోత్కచుడు అత్యంత శక్తివంతమైన శక్తి ఆయుధాన్ని సుయోధనుని మీద ప్రయోగించాడు. అప్పుడు వంగదేశాధిపతి ఆ శక్తి ఆయుధాన్ని అడ్డుకున్నాడు. కాని ఆ ఆయుధము వంగరాజు గజమును చీల్చింది. వంగరాజు నేల మీదికి దూకి పారిపోయి తనప్రాణాలు కాపాడుకున్నాడు.

ఇది చూచి అతని సైన్యము హాహా కారాలు చేసారు. అందరూ తలా ఒక దిక్కుకు పారిపోయారు. కాని సుయోధనుడు ఒక్కడే ఘటోత్కచుని ధైర్యంతో ఎదుర్కొన్నాడు. తాను నేర్చిన అన్ని అస్త్ర, శస్త్రములను ప్రయోగించాడు. కాని అవి అన్నియూ ఘటోత్కచుని మాయాబలము ముందు వ్యర్థములైనాయి. అప్పుడు సుయోధనుడు ఘటోత్కచుని మీద ఒక మహాస్త్రమును ప్రయోగించాడు. దానిని ఘటోత్కచుడు ఆకాశంలోనే పొడిపొడి చేసాడు. విజయోత్సాహంతో సింహనాదము చేసాడు.

అది విన్న భీష్ముడు సుయోధనుడు ఆపదలో ఉన్నాడని గ్రహించాడు. వెంటనే గొంతెత్తి "ఘటోత్కచుడు దేవతలకు కూడా అజేయుడు. అతని బారి నుండి సుయోధనుని రక్షించండి. " అని అరిచాడు. ఆ కేకలు విన్న ద్రోణుడు, అశ్వత్థామ, కృపా చార్యుడు, చిత్రసేనుడు, బృహద్బలుడు, బాహ్లికుడు, అవంతీనాధుడు, భూరి శ్రవసుడు, సైంధవుడు, సోమదత్తుడు, వివింశతి, వికర్ణుడు, ఒక్కుమ్మ డిగా తమ తమ సైన్యములతో రధములు తోలుకొనుచూ నీ కుమారుని చుట్టు రక్షణగా నిలిచారు. వారందరూ ఘటోత్కచునితో యుద్ధం చేస్తున్నారు.

వారిని చూ చి ఘటోత్కచుడు రెట్టించిన ఉత్సాహంతో వారందరి మీద తన నిశిత శరములు ప్రయోగిస్తున్నాడు. వారి యొక్క రధ సారధు లను చంపాడు. విల్లులు విరిచాడు. రధములను విరగ్గొట్టాడు. ఆ ప్రకా రము ఆ అతిరధ మహారధులను చికాకు పరిచాడు. అప్పుడు ద్రోణా చార్యులు మొదలగు 12 మంది అతిరధ మహారధులు ఒక్కుమ్మడిగా ఘటోత్కచుని చుట్టుముట్టారు. మహాస్త్రములు ప్రయోగించారు. ఘటోత్కచుడు ఆకాశానికి ఎగిరాడు. అక్కడనుండి మాయాయుద్ధం చేస్తున్నాడు.

ఇది చూచాడు ,ధర్మనందనుడు. "భీమసేనా! ఇక్కడ అర్జునుడు భీష్మునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. నీవు వెళ్లి ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధం చేస్తున్న ఘటోత్కచుని రక్షింపుము." అని చెప్పాడు. వెంటనే భీమ సేనుడు సింహనాదం చేసుకుంటూ తన కుమారుడైన ఘటోత్కచుని వైపు పరుగెత్తాడు.అప్పుడు సుయోధనుడు ఒక అర్ధ చంద్ర బాణమును ఘటోత్కచుని మీద ప్రయోగించాడు. భీముని చేతిలోని ధనుస్సును ఖండించాడు. మరొక క్రూరమైన నారాచముతో భీముని వక్షస్థలముమీద కొట్టాడు. ఆ దెబ్బకు భీమసేనుడు కొంచెంసేపు దిమ్మెరపోయాడు.

అది చూచిన ద్రౌపదీసుతులు సుయోధనుని ఎదుర్కొన్నారు. ఇంతలో అభిమన్యుడు, ఘటోత్కచుడు వారికి సాయంగా వచ్చారు. అందరూ కలిసి సుయోధనుని మీద నిశితమైన శర వర్షము కురిపించారు. కృపాచార్యుడు, బాహ్లికుడు, భూరిశ్రవసుడు మొదలగు కురు వీరులు పాండుకుమారులను ఎదుర్కొన్నారు. ఇంతలో భీమసేనుడు తేరుకున్నాడు. మరల శత్రుసేనల మీదికి లంఘించాడు. ద్రోణుడు తన వాడి శరములతో భీమసేనుని ముంచెత్తాడు. భీముడు ఒక క్రూరమైన నారాచమును ద్రోణుని గుండెలకు గురి పెట్టి కొట్టాడు. ఆ శరముల ధాటికి ద్రోణుడు మూర్ఛపోయాడు.

తండ్రి అవస్థ చూచి అశ్వత్థామ, సుయోధనుడు తమ తమ బలగములతో ద్రోణుని కి సాయంగా వచ్చారు. భీమసేనుని ఎదుర్కొన్నారు. భీముని మీద అత్యంత శక్తివంతము లైన బాణములను ప్రయోగించారు. భీముడు తన గద తీసుకొని రథము నుండి కిందికి దుమికాడు. అశ్వత్థామ, సుయోధనుడు వేస్తున్న బాణములను తన గదతో ఛిన్నాభిన్నం చేసాడు.

ఇంతలో ద్రోణాచార్యుడు మూర్ఛ నుండి లేచాడు. వెంటనే తన ధనుస్సు తీసుకొని భీమసేనుని మీద శర పరంపర కురిపించాడు. ఇది గమ నించి న ఘటోత్కచుడు, అభిమన్యుడు, ద్రౌపదీసుతులు, భీమసేనునికి సాయం వచ్చారు. భీమసేనుని మిత్రుడైన నీలుడు అశ్వత్థామను ఎదుర్కొన్నాడు. కాని అశ్వత్థామ తన వాడి యైన బాణములతో నీలుని తీవ్రంగా గాయపరిచాడు. ఇది చూచిన ఘటోత్కచుడు అశ్వత్థామ మీద శరవర్షము కురిపించాడు. ద్రోణుడు తన అతి క్రూరమైన బాణములతో ఘటోత్కచుని నిలువెల్లా కొట్టాడు.

ఇలా కాదని ఘటోత్కచుడు మాయా యుద్ధం ప్రారంభించాడు. తన అపూర్వమైన శక్తితో సుయోధనుడు, కృపాచార్యుడు, ద్రోణుడు,

మొదలగు వారు తన బాణఘాతములకు తీవ్రంగా గాయపడి, నెత్తు రోడుతూ మూర్ఛపోయినట్లు తన మాయాశక్తితో కౌరవ సేనలకు కని పించేట్లు చేసాడు. అది నిజమని భ్రమపడిన కురు సైన్యము భయపడి పారిపోయారు. అది చూచిన భీష్ముడు "నిలవండి! ఇదంతా రాక్షస మాయ. ఎవరూ గాయపడలేదు. అంతా క్షేమంగా ఉన్నారు." అని అరుస్తూ కౌరవ సైన్యమును హెచ్చరించాడు. భీష్ముని మాటలు ఎవరూ విన లేదు. యుద్ధభూమిని విడిచి పారిపోసాగారు.

ఇదంతా వీక్షించిన సుయోధనుడు దీనమైన మొహంతో భీష్ముని వద్దకుపోయి "పితామహా! మీరు, ద్రోణాచార్యులు రణరంగమున పోరాడు తుండగనే నాకు ఇంత అవమానము జరిగినది. ఇంతకన్న తలవంపులు ఏముంటుంది. కాబట్టి నేను ఒంటరిగా పాండవులతో పోరాడుతాను. విజయమో, వీరస్వర్గమో తేల్చుకుంటాను." అని అన్నాడు.

"సుయోధనా! పాండవులంతటి వారిని నీవు ఒక్కడివీ ఎలా ఎదుర్కొంటావు. అయినా ఈరాక్షసమాయలు ఎదుర్కొనడానికి మేము లేమా! నీవునిశ్చింతగా ఉండు." అని పలికి భగదత్తుని పిలిచి

“భగదత్తా! ఈ అసుర మాయలు నీ దగ్గర పని చెయ్యవు. నీవు పోయి ఘటోత్కచుని ఎదుర్కొనుము.” అని చెప్పాడు.

భీష్ముని మాటలకు భగదత్తుడు పొంగిపోయాడు. సుప్రతీకము అను తన ఏనుగును ఎక్కి, తన సేనలతో ఘటోత్కచుని ఎదుర్కొన్నాడు. ఇది చూచిన కౌరవ బలములు ధైర్యము తెచ్చుకొని పారిపోకుండా వెనుకకు మరలాయి. ఉభయ సైన్యములు పోరుకు తలపడ్డాయి. అపరాహ్ణము అయింది. కొండమాదిరి ఉన్న తన ఏనుగును ఎక్కి ఘటో త్కచుడు భగదత్తుని మీద యుద్ధానికి తలపడ్డాడు.

ఆ సమయం లో భీమసేనుడు, అభిమన్యుడు, ద్రౌపదీసుతులు కలిసి ఘటోత్కచునికి తోడుగా నిలబడ్డారు. ఘటోత్కచుడు తన భల్లముల వంటి బాణము లతో భగదత్తుని ఏనుగును గాయపరిచాడు. మరొక శూలమును భగ దత్తుని మీద ప్రయోగించాడు. దానిని భగదత్తుడు మధ్యనే తుంచాడు. భగదత్తుడు ఘటోత్కచుని రధమునకు కట్టిన హయములను చంపాడు. అభిమన్యుడు, ద్రౌపదీ పుత్రుల మీద శరవర్షము కురిపించాడు. వారి యొక్క హయములను చంపాడు. రధములను విరగ్గొట్టాడు. వారి సైన్యమును హతమార్చాడు. మంధర పర్వతము పాలసముద్రములో తిరుగుతున్నట్టు, భగదత్తుడు తన

సుప్రతీకము మీద పాండవుల సేనలో కలయతిరుగుతూ వారిని చంపుతున్నాడు భగదత్తుడు. సుప్రతీకమను ఆ గజము తనకు అడ్డము వచ్చిన సైనికులను, గుర్రములను, గజములను తన కాళ్ల కింద పడేసి తొక్కుతూ యధేచ్ఛగా రణరంగములో విహరిస్తూ ఉంది. ఈ ప్రకారము భగదత్తుడు యుద్ధం చేస్తుంటే, అతనికి తోడుగా సుయోధనుడు, ద్రోణుడు, కృపాచార్యుడు, మొదలగు రధికులు తోడుగా నిల్చి వీర విహారం చేస్తున్నారు. వారి ధాటికి పాండవ వీరులు తట్టుకోలేక పోతున్నారు.

ఇది చూచాడు ధర్మతనయుడు. తన సేనలకు చెయ్యి ఊపి ప్రోత్సహిస్తూ అర్జునునితోనూ, పాంచాల భూపతి తోనూ కలిసి కౌరవ యోధులను ఎదుర్కొంటున్నాడు. అర్జునుడు తన దేవదత్తమును పూరించుచూ, గాండీవముతో ధనుష్టంకారము చేయుచూ కౌరవ సేనల మీద శరపరంపర కురిపిస్తున్నాడు. అప్పుడు అతని వద్దకు భీముడు వచ్చి" ఇరావంతుడు చనిపోయాడు." అని చెప్పాడు. ఖిన్నుడయ్యాడు పార్థుడు. "ఇరావంతుడు ఎక్కడ పడి ఉన్నాడు." అని అడిగాడు. భీముడు దారి చూపగా ఇరావంతుడు పడి ఉన్న చోటికి వెళ్లాడు అర్జునుడు.

తలతెగి నేలమీద పడి ఉన్న ఇరావంతుని చూచాడు అర్జునుడు. అతని శోకం కట్టలు తెంచుకుంది. కళ్లనిండా నీళ్లునిండాయి. సుయో, దనుని అవినీతి, ధర్మతనయుని సంధి ప్రయత్నములు, సుయోధనుని మూర్ఖత్వము తలుచుకొని బాధపడ్డాడు.

ఆ ప్రకారము పుత్రశోకముతో అలమటించు చున్న అర్జునుని వంక చూచాడు కృష్ణుడు. చిరు నవ్వు నవ్వాడు. అర్జునునికి కృష్ణుని ఆంత ర్యము అర్ధం అయింది. "నా నోటి వెంట అత్యంత గుహ్యమైన యోగ శాస్త్రము విని ఎనిమిది రోజులు కూడా కాలేదు. అప్పుడే ఈ విషాదం ఏమిటి! " అని అడిగినట్టుంది.   వెంటనే కళ్లు తుడుచుకున్నాడు అర్జునుడు.

" పరంధామా! నీ నోటి వెంట గీతాశాస్త్రము విన్నది మొదలు సుఖదుఃఖాలు, రాగద్వేషాలు వదిలేసాను." అని మనసులో అనుకొని "కృష్ణా! మన రథమును రణరంగమునకు పోనిమ్ము. నా కర్తవ్యం నేను నిర్వర్తించాలి. " అని అన్నాడు. కృష్ణుడు నవ్వు కుంటూ రథమును కౌరవ సేనలమీదికి పోనిచ్చాడు. అర్జునుడు శత్రువీరుల మీద బాణ పరంపర కురిపించాడు. అప్పుడు భగదత్తుడు, కృపాచార్యుడు, త్రిగర్తా

ధీశుడు, భీష్మునితో కూడుకొని అర్జునుని ఎదిరించారు. అర్జునుని మీద శరసంధానము చేసారు.

ఇంతలో సాత్యకి వారి మధ్యకు వచ్చాడు. కృతవర్మ, బాహ్లికుడు సాత్యకిని ఎదుర్కొన్నారు. భీమసేనుని ద్రోణుడు ఎదుర్కొన్నాడు. నీ కుమారుడు ద్రోణునికి సాయంగా నిలబడి భీమసేనునితో పోరాడు తున్నాడు. ద్రోణుడు, సుయోధనుడు వేసిన బాణములను మధ్యలోనే తుంచి, భీమసేనుడు వారిని తన నిశితములైన బాణములతో నొప్పించాడు. ఆ శరముల ధాటికి, నీ కుమారులైన కుండభేధి, అనాధృష్యుడు, కనకధ్వజుడు, విరావి, సుబాహుడు, దీర్ఘబాహుడు, దీర్ఘ లోచనుడు, దీర్ఘ నిద్రపొందారు (మరణించారు). నీ మిగిలిన కుమారులు భీమ సేనుని ధాటికి ఆగలేక పారిపోయారు.

భీమసేనుడు కౌరవ సేనలో ప్రవేశించి అందరిని దొరికిన వారిని దొరికినట్టు హతమారుస్తున్నాడు. ఇది చూచిన సుయోధనుడు, భయము చెందక, తన సేనలను ప్రోత్సహిస్తూ, భీమసేనుని మీదికి దూకుతున్నాడు. కాని భీమసేనుని పరాక్రమము చూసిన పాండవ సేనలు విజృంభించి కౌరవ సేనలను చించి చెండాడుతున్నాయి. రణభూమిలో నెత్తురు కాలువలు కట్టి పారుతూ ఉంది. చనిపోయిన వీరుల ఆభరణ

ములతో రణభూమి ప్రకాశించింది. ఇంతలో చీకటి పడింది. ఇరు పక్షముల వారు రణము చాలించి తమ తమ నెలవులకు వెళ్లారు.

తన తమ్ముల మరణంతో ఎంతో కలత చెందాడు సుయోధనుడు. ఎనిమిదవ రోజు రాత్రి సుయోధనుడు తన నివాసనమునకు కూడా పోకుండా, దుశ్శాసనుని పిలిచి వెంటనే శకునిని, కర్ణుని పిల్చుకొని రమ్మని చెప్పాడు. దుశ్శాసనుడు వెంటనే కర్ణ, శకునిలతో సహా సుయోధనుని వద్దకు వచ్చాడు. ఏకాంతంలో సుయోధనుడు వారితో ఇలా అన్నాడు.

"తాత భీష్ముడు, గురువులు, ద్రోణుడు, కృపాచార్యుడు, తటస్థంగా ఉన్నారు. పాండవులను చంపడానికి వారందరూ వెనుకాడు తున్నారు. పాండవుల సైన్యమునకు నష్టం కలిగించడం లేదు. కాని మన సైన్యము మాత్రం నానాటికి నశించి పోతూ ఉంది. ఇప్పుడు మనము ఏమి చెయ్యాలి? " అని అడిగాడు.

ఆ మాటలు విన్న కర్ణుడు రణక్రీడా లంపటుడై "సుయోధనా! ఇంక భీష్ముని యుద్ధమునకు రావలదని చెప్పు. నేను రణరంగప్రవేశము చేసి పాండవులను, వారి సేనల యొక్క మదము అణుస్తాను." అని అన్నాడు. ఆ మాటలు విన్న సుయోధనుడు "దుశ్శాసనా! పద పోదాం.

తాత గారి వద్దకు పోయి ఈ విషయము చెపుదాము." అని దుశ్శాసనునితో కలిసి భీష్ముని నివాసమునకు వెళ్లాడు. కర్ణుడు, శకుని తమ తమ నివాసములకు వెళ్లారు.

పితామహుని పాదములకు నమస్కరించి పక్కనే ఉన్న ఆసనము మీద కూర్చున్నాడు సుయోధనుడు. "పితామహా! నిన్ను ఎంతగానో నమ్ముకొని, నేను పాండవులతోయుద్ధమునకు తలపడ్డాను. కాని మీరు యుద్ధము చేయు విధానము తెలియక దిక్కులు చూస్తున్నాను. యుద్ధ రంగమున మీరు దేవ దానవులనైనను ఎదిరింపగలరు. కాని గత ఎనిమిది రోజులనుండి మీరు పాండవ వీరులతో యుద్ధం చేస్తున్నారు. కాని ఒక్కరినీ చంపడం లేదు. కనీసం అర్జునుడు కూడా చావలేదు. కాని నా తమ్ముళ్లు మాత్రం రోజుకు పదిమంది చస్తున్నారు. ఇంతకు మించి మీకు నేను ఏమీ చెప్ప లేను. కాబట్టి మిమ్మల్ని ప్రార్థి స్తున్నాను. తమరు యుద్ధము నుండి తప్పుకుంటే మంచిది. తమరు రణరంగమునుండి విరమించి కర్ణునికి యుద్ధంచేసే అవకాశం ఇవ్వండి. " అని ప్రార్థించాడు.

వాడియైన బాణముల మాదిరి ఉన్న సుయోధనుని వాగ్బాణములు విన్న భీష్ముడు మనసులో ఎంతో నొచ్చుకున్నాడు. కొంచెంసేపు మౌనంగా ఉండిపోయాడు. గాఢంగా నిట్టూర్పు విడిచాడు. సుయో ధనుని చూచి

ఇలా అన్నాడు. "సుయోధనా! అర్జునుడు సామాన్యుడు కాడు. ఇంద్రుని జయించి ఖాండవ వన దహనం చేయించాడు. శివునితో హోరాహోరి పోరాడి ఓడించాడు. పాశు పతం సాధించాడు. నిన్ను, నీ వారిని గంధ ర్వుడు పట్టి బంధించి నపుడు, ఈ కర్ణుడు నిన్ను వదలి పారిపోయి నపుడు, ఆ గంధర్వుని గర్వమణిచి నిన్ను విడిపించినది ఈ అర్జునుడే కదా! ఈ అర్జునుడు, నిన్ను, నన్ను, ద్రోణుని, కృపుని, కర్ణుని జయించి సమ్మోహి తు లను చేసి, గోవులను తోలుకు పోయిన సంగతి అప్పుడే మరిచి పోయావా! ఇంకా విజయుని విజయ పరం పరలు ఎన్నో విన్నాము కదా!

ఈ ఎనిమిది రోజులు నేను నా శాయ శక్తులా యుద్ధం చేసాను. కాని నీ నోటి వెంట ఇలాంటి మాటలు వింటున్నాను. ఇది నీకు తగని పని అని కూడా తలచ కుండా పాండవులతో పగ పూనావు. ఇంక వట్టి మాటలు కట్టి పెట్టి నీ ప్రతాపము పాండవుల మీద చూపించు. ఇంకా చెపుతున్నాను. నేను గాండీవిని రణములో గెలువ లేను. శిఖండిని చంపడం నా వల్ల కాదు. వీళ్లు ఇద్దరు తప్ప వేరు ఎవరు నన్ను ఎదిరించినా వారిని ప్రాణాలతో వదిలిపెట్టను. నేను నా సైన్యముతో కలిసి ద్రుపదుని, విరాటుడు, యాదవులను, వారి సైన్యముతో పోరాడతాను. మీరంతా పాండవులను, వారి పుత్రులను, వారి సైన్యమును మీ పరాక్ర

మంతో గెలవండి. అంతేకాని ఈ ప్రకారము అర్ధ రాత్రి వచ్చి నన్ను ములుకుల వంటి మాటలతో బాధ పెడితే నీకు జయం కలుగు తుందా! వేయి మాటలేల. రేపు నా పరాక్రమాన్ని చవి చూస్తావు. ఇంక వెళ్లు. " అన్నాడు భీష్ముడు.

భీష్ముని మాటలకు మనసులో సంతసించి సుయోధనుడు తన నివాసమునకు వెళ్లాడు. మరునాడు అందరూ తొమ్మిదవ రోజు యుద్ధ మునకు సిద్ధమయ్యారు. భీష్ముని చూపించి నీ కుమారుడు సుయో ధనుడు కౌరవ యోధులతో ఇలా అన్నాడు. "మహా యోధులారా! పాంచాల దేశాధీశులతో సహా అందరి రాజులను సంహరిస్తానని, పాండ వులను యుద్ధభూమిలో గెలుస్తానని నిన్నరాత్రి భీష్ముడు నాతో పలికాడు. మనమందరము ఆయన మాట నెరవేర్చవలెను." అని వ్యంగంగా అన్నాడు. అతడు ఆడిన తులువ మాటలు విన్న భీష్ముడు కోపించాడు కాని మనసులోనే అణచుకున్నాడు.

ఇది గమనించిన సుయోధనుడు దుశ్శాసనుని చూచి "మీరు అందరూ తాతగారి దగ్గర ఉండి ఆయనను జాగ్రత్తగా కాపాడండి. అతనికి సాయంగా 22,000 రధికులను ఉంచండి. " అని ఆజ్ఞాపిం చాడు. తరువాత సుయోధనుడు ద్రోణుడు, కృపాచార్యులు, అశ్వత్థామ

ను చూచి "మహామహులారా! నిత్యసత్యవ్రతుడగు భీష్ముడు శిఖండి పై యుద్ధము చేయనని ప్రతిన పూనిన సంగతిమనకు తెలియును. కాబట్టి మనమందరము ఆ నీచుడు భీష్ముని ఎదురుగా రాకుండా చూడాలి." అని ఆదేశించాడు.

భీష్ముడు తొమ్మిదవరోజు యుద్ధమున సర్వతోభద్ర వ్యూహామును రూపొందించాడు. కృపాచార్యుడు, కృతవర్మ, శల్యుడు, శకుని, సుదక్షిణుడు, సైంధవుడు, కురుకుమారులు, తాను వ్యూహామునకు మొదట నిలబడ్డారు. ద్రోణుడు, భూరిశ్రవసుడు, భగదత్తుడు కుడివైపున, సోమదత్తుడు, అశ్వత్థామ, విందానువిందులు ఎడమ వైపున, శ్రుతాయువు వెనుకపక్క, త్రిగర్తాధీశునితో సహా సుయోధనుడు మధ్యభాగమున నిలిచారు.

ఈ వ్యూహ రచన చూచిన ధర్మనందనుడు ధృష్ట ద్యుమ్నుని తో ఇలా అన్నాడు. "ధృష్టద్యుమ్నా! తాత భీష్ములు పన్నిన వ్యూహామును చూచితివి కదా! మనము ఈ రోజు శిఖండిని ముందుపెట్టుకొని అతనికి వెన్ను దన్నుగా మనమందరము అతని వెనుక నిలబడి తాత గారితో పోరు సలపవలెను. దానికి అనువైన వ్యూహ రచన చేయుము." అని ఆదేశించాడు. అతడు అట్లే చేయుదునని ప్రతివ్యూహరచన చేసాడు.

సాత్యకి విరాటులు కుడి కైపున, అభి మన్యుడు,పాంచాల కేకయ రాజులు ఎడమ వైపున, నకుల సహ దేవ, ద్రౌపదేయు లతో సహా యుధి ష్ఠిరుడు మధ్యభాగమున, చేకితాన, కుంతిభోజులు వెనుక భాగమున, అందరి కన్నా ముందు భాగమున శిఖండిని ఉంచి, అతనికి ఇరుపక్కల, అనగా, భీమసేన ఘటోత్కచులు ఒక పక్క, అర్జునుడు ఒక పక్క నిలబడి, తక్కిన యోధులు అందరూ వారికి చుట్టు నిలబెట్ట బడిన ఒక అద్భుత వ్యూహమును రచించాడు ధృష్టద్యుమ్నుడు.

ఇట్లు ఇరు పక్కల సేనలు తమ తమ సైనిక వ్యూహములతో యుద్ధమునకు సన్నద్ధమైనాయి. రణ భేరీ నినాదములు, శంఖములు యొక్క శబ్దములు మిన్నుముట్టాయి. పోరు ఆరంభం అయింది. అభిమన్యుడు కౌరవ వ్యూహంలో కి దూసుకుపోయాడు. దూదిని అంటుకున్న నిప్పువలె చరా చరా పాకి పోయాడు. కౌరవ సైన్యమును చించి చెండాడుతున్నాడు. తన రధమును గుండ్రంగా తిప్పుతూ ద్రోణాచార్యులు, కృపాచార్యులు, సైంధవుడు మొదలగు వీరులను సమర్ధవంతంగా ఎదుర్కొంటున్నాడు.

ఇది చూచిన సుయోధనుడు అలంబసుని చూచి “అలంబసా! చూచితివా! అభిమన్యుడు చిచ్చరపిడుగు వలె విజృంభిస్తున్నాడు. నీవే అతనిని ఎదుర్కోనాలి. వీడితో యుద్ధం చేసి వాడిని చంపెయ్యి! ” అని ఆదేశించాడు. అలంబసుడు తన రాక్షస సైన్యముతో అభిమన్యుని మీదపడ్డాడు. పాండవ సైన్యమును తరుముతున్నాడు. పెనుగాలికి ఎండుటాకులు ఎగిరిపోవునట్టు అతని ధాటికి పాండవ సైన్యము కకా వికలయింది. అప్పుడు ద్రౌపదీ కుమారులు అక్కడికి చేరుకొని, అభి మన్యునికి సాయంగా, రాక్షస సైన్యమును హతమారుస్తున్నారు. అలంబసుడు కోపిం చి పాండవ కుమారుల మీద శరవర్షము కురి పించాడు. పాండవ కుమారులు కూడా అలంబసుని మీద జడి వాన కురిసి నట్టు బాణములు గుప్పించారు. ఆ బాణముల ధాటికి అలంబసుడు తెలివి తప్పాడు. మరు నిమిషంలోనే తేరుకొని పుంఖాను పుంఖాలుగా శరప్రయోగము చేసి ద్రౌపదీ పుత్రుల విల్లులను, కేతనము లను విరిచాడు. ఒక్కొక్కరిమీద ఐదేసి బాణములను సంధిం చాడు. తన సోదరుల అవస్థను, అలంబసుని విజృంభణను చూచిన అభి మన్యుడు అలంబసుని మీద అతి క్రూరమైన నారాచములు ప్రయో గించాడు. అది చూచిన వారలు, “అలంబసుడు మాయా యుద్ధ ప్రవీణుడు, అభిమన్యుడు దివ్య శరసంధానములో దిట్ట, వీరి ఇరువురి

యుద్ధం ఎంత రసవత్తరంగా ఉంటుందో! ” అని ఆతురతగా చూస్తు న్నారు.

అభిమన్య, అలంబసులు, దేవేంద్రుడు, వృత్రాసురుడు మాదిరి ఘోరంగా యుద్ధం చేస్తున్నారు. ఇద్దరి శరీరములు రక్తముతో తడిసి ముద్ద అయ్యాయి. ఆ సమయంలో అలంబసుడు తన మయా శక్తితో యుద్ధభూమి అంతా అంధకారం వ్యాపించేటట్టు చేసాడు. అది చూచిన అభిమన్యుడు భాస్కరాస్త్రముతో ఈ చీకట్లను పటాపంచలు చేసాడు. అలంబసుడు తరువాత ఎన్నో మాయలు ప్రదర్శించాడు. కాని ఆ మాయలన్నింటిని అభిమన్యుడు తిప్పికొట్టాడు. అభిమన్యుని శస్త్రధాటికి తట్టుకోలేక అలంబసుడు రథం దిగి పారిపోయాడు.

అలంబసుడు పారిపోగానే రెట్టించిన ఉత్సాహంతో అభిమన్యుడు కౌరవసేనల మీద పడ్డాడు. వారిని ఊచకోత కోస్తున్నాడు. కౌరవ సేనలు భయంతో వణికి పోతున్నాయి. ఆ సమయంలో భీష్ముడు అనేక మంది రథికులతో వచ్చి అభిమన్యుని ఎదుర్కొన్నాడు. అభిమన్యుడు ఏమాత్రం జంకక, అందరికి అన్ని రూపములతో కనిపిస్తూ, రణరంగములో వీర విహారం చేస్తున్నాడు. దూరంనుండి ఇది చూచిన అర్జునుడు తన కుమారుని వీర విక్రమ పరాక్రమమునకు సంతసించి, తన రథమును

భీష్ముని మీదికి మళ్లించాడు. భీష్మునికి, అర్జునునికి పోరు ఘోర మయింది.

ఇంతలో కృపాచార్యుడు అభిమన్యుని మీద శరవర్షము కురిపించాడు. వెంటనే సాత్యకి కృపాచార్యుడు వేసిన శరములను మధ్యలో తుంచి, అనేక క్రూరమైన బాణములను కృపాచార్యుని మీద ప్రయోగించాడు. వాటిని అశ్వత్థామ మధ్యలోనే అడ్డుకున్నాడు. అశ్వత్థామ సాత్యకి విల్లును విరిచాడు. సాత్యకి వేరొక విల్లు అందు కున్నాడు. ఉగ్రమైన బాణములతో అశ్వత్థామ ను మూర్ఛపోయేట్టు కొట్టాడు. అశ్వత్థామ అంతలోనే తేరుకొని, వెంటనే సాత్యకి గుండెలకు గురిపెట్టి శరసంధానము చేసాడు. మరొక బాణంతో అతని కేతనమును కొట్టాడు. భీకరంగా గర్జించాడు.

సాత్యకి కి కోపం వచ్చింది. అతి నిశితమైన బాణములతో అశ్వత్థామ రథం కనిపించకుండా కొట్టాడు. ఆ శరవర్షములో చిక్కుకుపోయిన తన కుమారుడు అశ్వత్థామను చూచాడు ద్రోణుడు. వెంటనే తన రథమును సాత్యకి మీదికి పోనిచ్చాడు. సాత్యకి మీద శర వర్షము కురిపించాడు. ఇది చూచిన అర్జునుడు సాత్యకికి తోడుగా నిలిచి ద్రోణుని ఎదుర్కొన్నాడు.” అని చెప్పాడు సంజయుడు.

“ సంజయా! అర్జునుడు ద్రోణుని ప్రియశిష్యుడుకదా! అర్జునునికి కూడా గురువు గారు అంటే ఎంతో భక్తి గౌరవము. మరి వారివురు ఏ ప్రకారము యుద్ధం చేసారు? వివరంగాచెప్పు వినవలెనని కుతూహలంగా ఉన్నది.” అని అడిగాడు.

సంజయుడు అర్జున ద్రోణుల మధ్య జరిగిన యుద్ధ విశేషము లను చెప్పసాగాడు. “మహారాజా! క్షత్రియ ధర్మము ప్రకారము యుద్ధ భూమిలో తలపడిన తరువాత గురువు, తండ్రి, తమ్ములు, పుత్రులు, పౌత్రులు, శిష్యులు, మామలు అనే బేధము లేకుండా యుద్ధము చేయవలయును, కాని బంధుమిత్రులు అనుకుంటే యుద్ధము చేయడం కుదరదు కదా! కాబట్టి ద్రోణుడు, అర్జునుడు ఒకరితో ఒకరు శత్రుపక్షము వారితో యుద్ధముచేసినట్టు చేసారు కాని గురుశిష్యుల మాదిరి కాదు. ఆ విశేషములను చెపుతాను వినండి.

అర్జునుడు ద్రోణుని మీద మూడు అతి క్రూరమైన నారాచములు (బాణములు) ప్రయోగించాడు. వెంటనే వాటిని తుంచి, అర్జునుని మీద శరవర్షము కురిపించాడు ద్రోణుడు. సుయోధనుడు ప్రేరేపించగా త్రిగర్త రాజు ద్రోణునికి సాయంగా వెళ్లాడు. త్రిగర్తుడు ద్రోణుని

రధమును దాటిపోయి అర్జునుని మీద భల్లబాణములను ప్రయో గించాడు. వెంటనే సవ్యసాచి ఆ బాణములను మధ్యలోనే తుంచి, తరువాత వాయవ్యాస్త్రమును త్రిగర్తుని సైన్యము మీద ప్రయోగించాడు. ఆ వాయవ్యాస్త్రము ధాటికి త్రిగర్తుని సైన్యము చెల్లాచెదరయింది. కాని ద్రోణుడు వాయవ్యాస్త్రానికి విరుగుడుగా శైలాస్త్రమును సందించాడు. దానితో వాయవ్యాస్త్రము ఉధృతి తగ్గింది.

ఇది చూచిన అర్జునుడు తన వాడి బాణములతో త్రిగర్తుని కుమా రులను దూరంగా తరిమి కొట్టాడు. ఇది చూచిన సుయో ధనుడు, కృపాచార్యుడు, శల్యుడు, బాహ్లికుడు, మొదలగు రధికులతో కలిసి పార్ధుని మీదికి దూసుకు పోయాడు. సుయోధనాదులనే కాకుండా, ద్రోణుని కూడా, తన వాడియైన బాణములతో కొట్టి చికాకుపరిచాడు అర్జునుడు. అర్జునుని పరాక్రమోద్ధతి చూ చి వారందరూ నిశ్చేష్టు లయ్యారు. ఇంతలో భీష్ముడు అర్జునుని మీదికి తన రధమును పోనిచ్చాడు. అర్జునుని మీద శరపరంపర కురిపించాడు. వేలకు వేల శత్రువుల శిరస్సులను తన క్రూరమైన బాణములతో ఖండించాడు.

మరియొక చోట శకుని, భూరిశ్రవసులు నకుల సహదేవులతో తలపడ్డారు. కళింగరాజు, భగదత్తుడు తమ తమ గజ బలములతో

భీమసేనుని తో యుద్ధం చేస్తున్నారు. కొండ మీది నుండి సింహము కింది కి దూకి నట్టు తన రథము మీది నుండి భీమసేనుడు కిందికి దూకి తన గదాయుధముతో ఏనుగుల కుంభస్థలములను పగుల గొడు తున్నాడు. భీమసేనుని గదాఘాతములకు బెదిరి పోయిన ఏనుగుల బలము చెల్లాచెదరయింది. తలొక దిక్కుకా పారిపోయాయి. తమ తమ గజబలము ఆ ప్రకారము చెల్లాచెదరయి పోగా, శ్రుతాయువు, భగ దత్తుడు తమ తమ వాడియైన బాణములతో భీమసేనుని కవచమును ఛేదించారు. మరొక పక్క భీష్ముడు పాండవ సైన్యమును చించి చెండాడు తున్నాడు.

ఇది గమనించిన ధర్మరాజు చేయెత్తి భీమసేనుని రమ్మని పిలి చాడు. అది చూచి భీమసేనుడు కళింగరాజు, భగదత్తులను విడిచి, అన్నయ్య దగ్గరకు వచ్చాడు. అంతకు ముందే విరాటుడు, ద్రుపదుడు, ధృష్టద్యుమ్నుడు, శిఖండి ధర్మనందనుని వద్దకు చేరుకున్నారు. అందరూ కలిసి ఒక్కుమ్మడిగా భీష్ముని మీదికి లంఘించారు. భీష్ముడు కూడా శిఖండిని వదిలి పెట్టి మిగిలిన వారి మీద బాణ వర్షము కురిపించాడు. ఆ రథికులు కూడా వివిధ రకములైన బాణములను భీష్ముని మీదకు విసిరారు. ఆ ప్రకారము వారి మధ్య పోరు ఘోర మయింది.

సూర్యుడు నడి నెత్తి మీదికి వచ్చాడు. విరిగిన రధములు, చచ్చిన హయములు, పారుతున్న నెత్తుటి ఏరులతో ఆ రణభూమిమహా భయంకరంగా ఉంది. ఉభయ సైన్యములు వాటిమధ్య తిరుగుతూ ఒకరితో ఒకరు పోరు తున్నారు. కాని మన బలములలో నైతిక స్థైర్యము లోపించింది. వారిలో వారు "అయ్యో ఆ సుయోధనుని లోభత్వము, మూర్ఖత్వము వలన కదా ఇంతటి మారణ హోమము, జనక్షయము దాపురించినది. అసలుపాండవులను జయించే వాళ్లు ఎక్కడన్నా ఉన్నారా" అని తమలో తాము తర్కించుకుంటున్నారు.

వారి మాటలు సావధానంగా వింటున్న భీష్మాదులను చూచి సుయోధనుడు "మహావీరులారా! వారి పనికిమాలినమాటలు వినెద రేల? ఎంతోమంది ఎన్నో మాటలు అనుకుంటూ ఉంటారు. మనము యుద్ధం చేద్దాం రండి! " అని వారిని రణము వైపు ప్రోత్స హించాడు.

ఆ సమయంలో భీమసేనుడు తన గదతీసుకొని రణరంగములో వీర విహారము చేస్తున్నాడు. శత్రు సైన్యమును ఊచకోత కోస్తున్నాడు. ఇంతలో భీమసేనుని రధ సారధి తమ రధమును తీసుకొని వచ్చి భీమ సేనుని ముందు నిలిపాడు. భీమసేనుడు ఆ రధము అధిరోహించాడు.

మరల తన విల్లు చేత బూని అత్యంత నిశితమ్మైన శరములతో బాహ్లికుని రధము విరగ్గొట్టాడు.

చిత్ర సేనుడు తన చి త్ర విచిత్ర మ్మైన శరములతో అభిమన్యుని చికాకు పెట్టాడు. దానిని లక్ష్యపెట్టక అభిమన్యుడు చిత్ర రధుని రధము విరగ్గొట్టాడు. సారధిని చంపాడు. రధమునకు కట్టిన హయములను చంపాడు. చిత్రరధుడు వెంటనే దుర్ముఖుని రధం ఎక్కాడు. ఇద్దరూ కలిసి వేరే చోటికి వెళ్లిపోయారు.

పాంచాలపతి ద్రుపదుడు ద్రోణుని ఎదుర్కొని అతని మీద శస్త్రప్రయోగం చేసాడు. ద్రోణుడు కోపిం చి తిరిగి అతి పదునైన బాణములతో ద్రుపదుని కవచము ను చీల్చాడు. ద్రోణుని ధాటికి తాళలేక ద్రుపదుడు వేరేచోటికి పోయాడు.

మరొక చోట సుశర్మ అర్జునునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. అర్జునుని మీద, కృష్ణుని మీద శరవర్షము కురిపించాడు. వాటిని మధ్యలోనే తుంచి, అర్జునుడు సుశర్మను అత్యంత క్రూరమ్మైన బాణఘాతములతో తరి మి తరిమి కొట్టాడు. అతని సైన్యము చెల్లాచెదరయింది. అర్జునుని బాణ, దాటికి తట్టుకోలేక సుశర్మ తనసైన్యము తో సహా పారిపోయాడు.

అది చూచిన భీష్ముడు అర్జునుని మీదికి విజృంభించాడు. వారి మధ్యలోకి సాత్యకి వచ్చాడు. భీష్ముని మీద అంపవర్షము కురిపించాడు. భీష్ముడు కోపించి భయంకర మైన శక్తి ఆయుధమును సాత్యకి మీదికి విసిరాడు. తన శరీరమును ఒంచి దానిని తప్పించుకున్నాడు సాత్యకి. దానిని తన చేత్తో ఒడిసి పట్టుకొని తిరిగి దానిని భీష్ముని మీదికి విసిరి సింహనాదం చేసాడు. భీష్ముడు తన ఆయుధమును తానే తుంచాడు. వెంటనే సాత్యకి మీద తొమ్మిది అత్యంత పదునైన బాణములను ప్రయో గించాడు. వెంటనే పాండవ సైన్యము ఒక్కుమ్మడిగా భీష్ముని పైన పడింది.

ఇది చూచి సుయోధనుడు దుశ్శాసనుని చూచి ఇలా అన్నాడు. "దుశ్శాసనా! తాత భీష్ముడు ఒంటరిగా పోరుతున్నారు. నీవు వెంటనే శకునిని తీసుకొని తాతగారికి సాయంగా వెళ్లు" అని ఆదేశించాడు. వెంటనే దుశ్శాసనుడు తన సైన్యముతో శకునితో కలిసి భీష్ముని వద్దకు వెళ్లాడు. అందరూ కలిసి పాండవ సైన్యము ను కకావికలు చేస్తున్నారు.

ఇది దూరంనుండి గమనించిన ధర్మనందనుడు నకుల సహదేవు లను అక్కడకు వెళ్లమని చేయి ఊపాడు. నకులసహదేవులు భీష్ముని మీదికి యుద్ధానికి వెళ్లారు. పాండవ సైన్యమును చూచి సుయో ధనుడు

పదివేల మంది ఆశ్విక దళమును పాండవ సైన్యమును ఎదు ర్కొన డానికి పంపాడు. ఆ ఆశ్వికసేన పాండవ సైన్యములో జొరబడి దొరికిన వాడిని దొరికినట్టు చంపుతూ ఉంది. ఇది చూచిన ధర్మనంద నుడు, నకుల సహదేవులు తమ తమ వాడి శిలీముఖములతో ఆ గుర్రములను కొట్ట నారంభించారు. కాళ్లు తెగిన హయములు నేలమీద పడి పోతుంటే రణరంగము భీభత్సమయింది. పదివేల మంది ఆశ్వికదళము అంత కంతకూ తరిగిపోతూ ఉంది. తమ పైన ఉన్న సైనికులను లక్ష్యపెట్టక ఆ హయములు దిక్కుతోచక పరుగెడుతున్నాయి. వాటి కాళ్ల కింద పడి చాలామంది సైనికులు చనిపోతున్నారు. చాలా హయములు తమ తమ రౌతులను కింద పడవేసి పరుగెడుతున్నాయి. ఆ ప్రకారము కింద పడ్డ వాళ్లు అదే గుర్రాల పాదాల కింద పడి చనిపోతున్నారు. పదివేల ఆశ్విక దళము నశించి పోయింది. పాండవ సైన్యములో భేరీ తూర్య నాదములు మిన్ను ముట్టాయి.

ఇది చూచిన సుయోధనుడు శల్యునితో దీనంగా ఇలా అన్నాడు. "మద్రదేశాధీశా! ధర్మనందనుని సేనలు చెలియలి కట్ట తెంచుకొని ఉప్పొంగుతున్న మహాసముద్రము లాగా ఉప్పొంగి, మన సేనలను చించి చెండాడుతున్నాయి. ఆ మహా సముద్రమునకు నీవు చెలియలి కట్ట కావాలి. " అని ప్రార్థించాడు. వెంటనే శల్యుడు తన సేనలతో ధర్మనంద

నుని, నకుల సమదేవులను ముట్టడించాడు. తన బాహు బలమును ప్రదర్శిస్తూ, పెక్కు బాణములతో వారిని నొప్పించాడు. ఇది చూచిన అర్జునుడు, భీమసేనుడు ఒక్క మారుగా శల్యుని మీద విరుచుకు పడ్డారు. వాడియైన బాణములతో శల్యుని మీద శరవర్షము కురి పిం చారు.

ఇది చూచిన భీష్మ ద్రోణులు భీమార్జునుల మీదికి తమ తమ రధములనునడిపించారు. వివిధ శస్త్ర అస్త్రములతో వారిని నొప్పించారు. అప్పటికి అపరాహ్ణము అయింది. భీష్ముడు వేసవి కాలములో సూర్యుని మాదిరి ప్రచండంగా వెలుగుతూ పాండవుల సేనలోకి చొచ్చుకొని పోయి వారిని తన వాడి యైన బాణములతో కొడుతున్నాడు. 12 నారాచము లతో ధర్మనందనుని, అర్జునుని, భీమ,నకుల సహదేవులను ఒక్కొకరిని మూడేసి బాణములతోనూ, సాత్యకిని, ధృష్టద్యుమ్నుని తన వాడియైన బాణములతోనూ కొట్టి వారి శరీరములను గాయపరిచాడు.

వెంటనే విరాటుడు, పాండ్యరాజు, సోమకుడు, మగధ దేశా ధీశుడు, కరూశదేశాధిపతి, తమ తమ సేనావాహినులతో భీష్ముని చుట్టు ముట్టారు. ద్రోణాచార్యుడు తన వాడియైన అస్త్రములతో సాత్యకిని, పాండుపుత్రులను ఎదుర్కొన్నాడు, ఎక్కడ చూచినా తానే అయి వీర

విహారం చేస్తున్నాడు. భీష్ముడు తనను చుట్టుముట్టిన వారిని తన శర పరంపరలతో అస్త్ర శస్త్ర ములతో భయకంపితులను చేసాడు. తన రథము ను చిత్ర విచి త్ర రీతులతో నడుపుతూ పాండవ సేనను నిర్మూలి స్తున్నాడు. గజములను, హయములను, తన శరములతో తునుమాడు తున్నాడు. ఎటు చూచినా ఏనుగులు, గుర్రముల కళేబరములతో రణభూమి నిండిపోయింది. భీష్ముని ధాటికి పాండవ సేన నిలువలేక పోయింది. అతనిని ఎదిరించి నిలిచే మగాడే కనపడలేదు ఆ రోజు భీష్ముని విజృంభణము చూచి పాండవులు కూడా ఆశ్చర్యపోయి చూస్తున్నారు.

భీష్ముడు ఎక్కడ చూచినా తానే అయి రణరంగమంతా కలయ తిరుగుతూ శత్రుసేనలను నిర్మూలిస్తున్నాడు. రథికులను, ఆశ్వికులను, గజబలమును దొరికినవారిని దొరికినట్టు చంపుతున్నాడు. ఇంక కాల్బలము సంగతి చెప్ప పనిలేదు. కాళ్లు ఒక చోట, చేతులు ఒక చోట, తల ఎక్కడో పడి పోయి, భీకరంగా ఉంది. రథములు విరిగిన చప్పుళ్లు, ఏనుగులు, హయములు భయంతో చేయు ఘీంకారములు, సకిలింపులు, కాల్బలము చేయు హాహాకారములతో రణభూమి మార్మోగి పోయింది. వెదురు అడవిని కార్చిచ్చు దహించినట్టు భీష్ముడు పాండవ సేనను నాశనం చేస్తున్నాడు.

ఆ సమయంలో శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని చూచి "అర్జునా! ఈ రోజు భీష్ముడు అత్యంత శౌర్యముతో మన సేనలను సంహారిస్తున్నాడు. నీవేమో చోద్యం చూస్తూ ఊరుకున్నావు. నీవంటి వీరునికి ఇది తగునా! " అని ఎత్తిపొడిచాడు. అర్జునుడు మాత్రం డోలాయమాన మనస్కుడై నిరుత్సాహంతో ఏమీ మాట్లాడకుండా ఊరుకున్నాడు.

అది చూచి కృష్ణుడు "అర్జునా! నా మాటలు నీకు వినపడలేదా! నాడు విరాటుని కొలువు కూటములో సంజయుని తో పలికిన పలుకులు మరచితివా! ఈ సమయంలో నిన్ను నమ్మి యుద్ధమునకు దిగిన రధికు లందరూ భీరువైన నిన్ను చూచి నవ్వరా!" అని ఎత్తిపోడిచాడు కృష్ణుడు.

"కృష్ణా! సకల బంధు జనులను చంపి, కురు వంశము నాశనమ్మైన తర్వాత, ఏమి సుకృతము చేసానని ఈరాజ్యమును ఏలుకొనాలి? యుద్ధం చెయ్యడానికి నాకు చేతులాడటం లేదు. కాని ఏమి చేసేది. ఎన్ని మాటలాడినా క్షత్రియ ధర్మం తప్పదు కదా! మన రధమును భీష్ముని మీదికి పోనిమ్ము. తాతగారిని ఎదుర్కొంటాను." అన్నాడు నిర్వేదంగా. కృష్ణుడు చిరు నవ్వు నవ్వుతూ రధమును భీష్మునికి ఎదురుగా నిలిపాడు.

అర్జునుడు పారి పోతున్న తన సైన్యమును గొంతెత్తి పిలిచాడు. “నిలవండి. పారిపోకండి. అందరం కలిసి భీష్ముని ఎదుర్కొందాము” అని ధైర్యవచనాలు పలికాడు. సింహనాదం చేసాడు. గాండీవం సంధిం చాడు. మహాస్త్రములు భీష్ముని మీద సంధించాడు. ఇది చూ చి భీష్ముడు చిరునవ్వుతో అర్జునుని సమర్ధవంతంగా ఎదుర్కొన్నాడు. అర్జునుని అస్త్రములను మధ్యలోనే ముక్కలు చేసి అర్జునుని శరీరం అంతా తన బాణములతోకొట్టాడు. అర్జునుని శరీరం రక్తసిక్తమైంది. మరల పాండవ సేనలను తరిమి తరిమి కొట్టాడు.

అర్జునుడు అవమాన భారంతో కుంగిపోయాడు. పౌరుషం ప్రజ్వ రిల్లింది. పదునైన బాణములతో భీష్ముని విల్లు విరగ్గొట్టాడు. భీష్ముడు మరొక విల్లు తీసుకొని విజృంభించాడు. మరల ఆవిల్లును కూడా తుంచాడు అర్జునుడు. బీష్ముడు తన మనుమని అస్త్రవిన్యాసానికి మురిసిపోతూ మరొక విల్లు చేతబూని పాండవ సేనలను తన శరవర్ష ములో ముంచెత్తాడు. అర్జునుని శరీరం అంతా తన అస్త్రములతో తూట్లు పడేట్టు కొట్టాడు. అర్జునుడు అలసిపోయాడు. శరీరం అంతా బాధ పెడుతూ ఉంది. నిలువలేకపోయాడు. అర్జునుడు వివశుడైన కొద్దీ భీష్ముడు విజృంభిస్తున్నాడు. అర్జునుడే ఊరకుంటే మిగిలిన వారు భీష్మునికి ఎదురు నిలవలేక పోయారు. కకావికలయ్యారు.

పరిస్థితి చేయిదాటి పోతోంది అని గ్రహించాడు కృష్ణుడు. కోపంతో ఊగిపోయాడు. చేతనున్న పగ్గములను నొగల మీద ఉంచాడు. ఒక్క ఉదుటున రథం మీది నుండి కిందికి దూకాడు. ధరణీ చక్రమే కదిలిందా అనిపించింది. దిక్కులు కంపించాయా అన్న భ్రమ కలిగింది. కృష్ణుడు భీష్ముని మీదికి లంఘించాడు. పైన వేసుకున్న పీతాంబరము జారిపోతూ ఉంది. మెరుపులతో కూడిన కారు మబ్బులు కదిలి వస్తున్నా యా అన్నట్టు కృష్ణుడు భీష్ముని మీదికి వస్తున్నాడు. "అయ్యో ఈ రోజు భీష్ముడికి ఈరోజు అంతిమఘడియలు సమీపించాయి" అని కౌరవ ప్రముఖులు నిశ్చేష్టులయి చూస్తున్నారు.

ఇది చూచాడు భీష్ముడు. మనసంతా ఆనందంతో నిండి పోయింది. రథం దిగాడు. చేతులు మోడ్చాడు. "రావయ్యా కృష్ణా! రావయ్యా! వేగమే రా! నన్ను సంహరించు. నాకు మోక్షం ప్రసాదించు." అని కృష్ణుని ముందు మోకరిల్లాడు.

ఇదంతా చూస్తున్న అర్జునునికి మతిపోయింది. రథమునుండి దూకాడు. కృష్ణుని వెంట పరుగెత్తాడు. వెనుక నుండి కృష్ణుని పట్టుకొని వెనక్కు లాగుతున్నాడు. కృష్ణుడు విదిలించుకొని ముందుకు పోతు

న్నాడు. మరో పది అడుగులలో అర్జునుడు మరల కృష్ణుని పట్టు కున్నాడు. తన కాళ్లు భూమి మీద ఆనించి బలంగా కృష్ణుని వెనక్కు లాగుతున్నాడు.

"బావా! కృష్ణా! యుద్ధము చేయనని నాకు మాట ఇచ్చావుకదా! మరల ఇదేమిటి? నీ ప్రతిజ్ఞ నువ్వే తప్పుతావా! లోకం ఏమనుకుంటుంది చెప్పు! నాకు అలసట తీరింది. ఇప్పుడు నేను భీష్మునితోపోరాడతాను. నువ్వు వెనక్కు వచ్చి రథం ఎక్కు. నాకు అపవాదు తీసుకొని రాకు." అని ప్రార్థించాడు.

పార్థుని పలుకులు ఆలకించిన కృష్ణుడు తన కోపమును ఉప సంహ రించు కున్నాడు. శాంతచిత్తుడై వెనుకకు మరలాడు. ఇద్దరూ రథం ఎక్కారు. ప్రళయకాల మేఘము వలె గర్జించాడు అర్జునుడు. గాండీవ ముసు సంధించాడు. కౌరవ సేనను రూపుమాపుతున్నాడు.

వచ్చిన మహదవకాశము చేజారి పోగా, భీష్ముడు మరల తన రథం ఎక్కాడు. కృష్ణార్జునుల మీద శరసంధానం చేసాడు. వారి దేహముల నిండా తన బాణములు నాటాడు. పాండవుల సేనను చించి చెండాడు తున్నాడు. పాండవులు కృష్ణుడు నిశ్చేష్టులై చూస్తున్నారు. అత్యంత భారీ

కాయుడు నేలమీద ఉన్న చలిచీమలను కాలితో నలిపి చంపుతున్నట్టు గాంగేయుడు పాంచాల సేనను నిర్మూలిస్తున్నాడు. ఈ ఘోరం చూడలేక సూర్యుడు అస్తమించాడు. ఆ నాటికి యుద్ధం చాలించారు. ఎవరి శిబి రము లకు వారు వెళ్లారు.

ఆ నాటి భీష్ముని విజృంభణము చూచి ధర్మనందనుడు ఎంతో చింతించాడు. భీష్ముని చేతిలో భంగపడి పాండవులతో కలిసి తన శిబి రము నకు వెళ్లాడు. కౌరవుల శిబిరంలో ఆనందోత్సాహాలు మిన్ను ముట్టాయి. భీష్ముని శౌర్యపరాక్రమాలను వేనోళ్ల పొగిడారు. సుయో ధనుడు మొదలగు నీ కుమారులు భీష్ముని ఉదాత్త వాక్యములతో ప్రస్తు తించారు. నీ కుమారుల ఆనందానికి అవధులు లేవు." అని తొమ్మిదవ రోజు యుద్ధమును వివరించాడు సంజయుడు.

"ఆ రోజు రాత్రి ధర్మనందనునకు నిద్రపట్టలేదు. తన తమ్ములతో కృష్ణుని శిబిరమునకు వెళ్లాడు. "కృష్ణా! చూ చి తివి కదా! కార్చిచ్చు అడవిలోని మృగములను నాశనము చేసినట్టు నేడు భీష్ముడు మన సేనలను నాశనం చేసాడు. ఆ మహావీరుని శౌర్య పరాక్రమములు మనందరము కనులారా చూచాము. మనవాళ్లు ఎవ్వరూ భీష్ముని ముందు నిలువలేక పోయారు. కార్యాకార్య విచక్షణ లోపించిన నేను ఈ

సర్వ వినాశకరమైన యుద్ధమును కోరుకున్నాను. అందరిని చంపుకొని నేను ఈ రాజ్యమును ఎలా పాలింపగలను. కాబట్టి మరల నేను నిశ్చింతగా అడవులకు పోతాను. అక్కడ ఆకులలములు తింటూ శేష జీవితమును గడుపుతాను. నా తమ్ములతో కూడి ముని వృత్తిని స్వీకరిస్తాను. ఇంతకు ముందు కూడా నా కారణం చేతనే నా తమ్ములు అడవులలో ఎన్నో క ష్టాలు అనుభవించారు. వీరిని నేను ఈరోజు భీష్మునికి బలిపెట్టలేను. నా తమ్ముల క్షేమమే నాకు ముఖ్యం. కృష్ణా! నీకు మా మీద ఏమాత్ర మన్నా అభిమానం ఉంటే, ధర్మ విరోధము కాని మార్గము ఏదైనా మాకు ఉపదేశించు." అని పలికాడు ధర్మ నందనుడు.

అతను పలికిన పలుకులు అన్ని సావధానంగా విన్నాడు కృష్ణుడు. "ధర్మనందనా! నీవు సత్యవాక్పరిపాలకుడవు. నీ తమ్ములు నాలుగు దిక్కులు జయిం చిన వారు. మీకు ఎలాంటి దుర్గతి కలుగదు. పైగా మీకు నా సహాయ సంపత్తి కలదు. నేను మీకు అమాత్యుడనై మీకు రాజ్యసిద్ధి కలుగ చేస్తాను. కాబట్టి నీవు చింతించవలదు.   ఒకవేళ అర్జునుడు తెగబడ కుంటే నేను భీష్ముని సంహరిస్తాను. మిమ్ములను రక్షిస్తాను. అర్జునుడు నాకు సఖుడు. బంధువు. శిష్యుడు. అతని కోసం నేను ప్రేమతో నా శరీరాన్ని అయినా కోసి ఇస్తాను. అర్జునుడు కూడా నా ఎడల అంతటి భక్తిప్రపత్తులతో ఉంటాడు.   నాడు ఉపప్లావ్యములో

సంజయునితోనూ, ఉలూకునితోనూ అర్జునుడు పలికిన పలుకులు నిజం చేయవలసిన బాధ్యత నా మీద ఉన్నది. ఆ సమయంలో నేను కూడా వారితో తగినట్టు మాట్లాడాను కదా! అవన్ని నీవుకూడా విన్నావుకదా! నేను, అర్జునుడు కలిసి మాట్లాడిన మాటలు, చేసిన శపథములు మేము ఇద్దరం నెరవేర్చుకోవాలి కదా! దానికి తగిన సమయం ఆసన్నమయినది. నీవు నిశ్చింతగా ఉండుము." అని పలికాడు కృష్ణుడు.

"అదికాదు కృష్ణా! నీవు యుద్ధము చేయనని కదా మాకు సాయం చెయ్యడానికి మాత్రం ఒప్పుకున్నావు. నీతో యుద్ధం చేయిస్తానా! అకటా! దైవము నాకు ఎన్ని కష్టములు కలిగిస్తున్నాడు. కృష్ణా! తాత భీష్ముడు నాకు ఒక మాట ఇచ్చి ఉన్నాడు. ఆ మహాత్ముడు తాను కౌరవుల పక్షమున యుద్ధము చేసెద ననియు, కాని నాకు తగు సాయము చేసెదననియు మాట ఇచ్చి ఉన్నాడు. కృష్ణా! మా తండ్రి చనిపోయినప్పటినుండి మమ్ములను అల్లారు ముద్దుగాపెంచాడు భీష్ముడు. అలాంటి మహాత్మునికి అపకారం తలపెట్టడానికి మనసు రావడం లేదు.కాని తప్పడం లేదు. రాజ దర్మము ఎంత క్రూరమైనదోకదా! " అని ఖేదంతో పలికాడు.

కృష్ణునికి ధర్మనందనుని ఆంతర్యము అర్థం అయింది. అతడు భీష్ముని కలిసి అతని వధోపాయము తెలుసు కొనవలెనని అనుకుంటు

న్నాడు. ఆరోజు భీష్ముని కలిసినపుడు మరల కలుస్తాను అని అన్న మాటలకు అర్ధం ఇదే కాబోలు అని అనుకున్నాడు.

"ధర్మనందనా! నీ ఆలోచన బాగున్నది. భీష్ముడు కోపంతో చూస్తే అతని ముందు ఎవరూ నిలువ లేరు అని నీవే అన్నావు కదా! నీవు వెళ్లి అడిగితే చాలు భీష్ముడు తనను వధించే ఉపాయము నీకు తప్పక వివరించగలడు. కాబట్టి మనమందరము రహస్యంగా పోయి భీష్ముని సందర్శించ వలయును. ఆయనను భక్తితో ప్రార్ధించి, అతని వలన ఉపదేశము ను పొందవలయును." అని పలికాడు.

అప్పుడు ధర్మనందనుడు, సామాన్యమైన వేషధారణతో, తన తమ్ములతో కలిసి, భీష్ముని మందిరమునకు వెళ్లాడు. భీష్మునికి సాష్టాంగ ప్రమాణము చేసారు. భీష్ముడు వీరిని చూచి సముచితముగా సత్కరించాడు. పేరు పేరునా వారి క్షేమమును అడిగాడు. "ధర్మనందనా! మీరు ఈ సమయంలో నా వద్దకు వచ్చుటకు కారణమేమి? సంకోచము లేకుండా అడగండి. ఎంతటి దుష్కర కార్యమైనను నెరవేర్చెదను." అని పలికాడు.

దీనమైన వదనంతో ధర్మనందనుడు ఇలా అన్నాడు. " పితామహా! మాకు రాజ్యప్రాప్తి ఎలా కలుగుతుంది? మా సైన్యము క్షీణత నొంద కుండా ఎలా కాపాడుకోవాలి? దయచేసి సెలవియ్యండి. " అని అడిగాడు.

" ధర్మనందనా! నేను రణభూమిలో ఉండి యుద్ధ ము చేస్తున్నంత సేపూ మీ సైన్యము క్షీణించక తప్పదు. మీకు రాజ్యలాభము కలుగదు. నన్ను నిర్జిస్తేగాని మీకు శుభం కలగదు." అని పలికాడు భీష్ముడు.

"పితామహా! సాక్షాత్తు ఆ మహాశివుడు చేత త్రిశూలము ధరించి నట్టు మీరు రణ భూమిలో నిల్చుంటే నిన్ను గెలవడానికి ఏ మగవాడి తరము అవుతుంది. కాబట్టి నిన్ను గెల్చు ఉపాయము మాకు చెప్పవా! " అని అడిగాడు.

" ధర్మనందనా! నీవు చెప్పినది యదార్ధము. నా చేతిలో ధనుస్సు ఉండగా ఆ దేవతలు కూడా నన్ను గెలువలేరు. నా శక్తి తెలుసుకొని నన్ను గెల్చు ఉపాయము కొరకు మీరందరూ నా వద్దకు వచ్చారు. నీకుప్రియము చేయుట కన్నా నాకు సుకృతము ఏమున్నది. నేను నా ఆయుధమును విసర్జించిన తరువాత నన్ను గెలువ వచ్చును. నేను ఈ క్రింది పరిస్థితు

లలో ఆయుధమును విసర్జించెదను. ఒంటి నుండి కవచము తీసిన వాడిని, ఆయుధము ధరింపని వాడిని, తన కేతనము (ఫ్లాగ్) ను దించిన వాడిని, స్త్రీలను, ఇంతకు ముందు స్త్రీగా ఉండి తరువాత పురుషత్వము పొందిన వాడిని, స్త్రీల పేరు పెట్టుకొనిననవాడిని, తలపాగాను తీసిన వాడిని, అన్నదమ్ములు లేని వాడిని, పుత్రులులేని వాడిని, చూచిన నేను వారితో యుద్ధము చేయను. వెంటనే నా ఆయుధమును విడిచి పెట్టె దను. నాకు ఇంకొక వ్రతము కలదు. పుట్టినప్పుడు పురుషుడు కాని వాడితోనూ, మధ్మలో దైవ వశాత్తు పురుషత్వము పొందిని వాడితోనూ నేను యుద్ధము చేయను. కాబట్టి మీకు ఒక ఉపాయము చెప్పెదను. ద్రుపదుని కుమారుడు శిఖండి. అతను పుట్టుకతో స్త్రీ. కాని దైవికముగా పురుషత్వము పొందాడు. అది మీరందరకూ తెలియును. నేను శిఖండి తో యుద్ధ చేయను. కాబట్టి అర్జునుడు శిఖండిని ముందు పెట్టుకొని యుద్ధము చేసిన నేను ఆయుధమును విసర్జించెదను. అప్పుడు శిఖండి ని అడ్డు పెట్టుకొని అర్జునుడు నన్ను సంహరించ వచ్చును. తరువాత బంధు మిత్రులతో సహా సుయోధనుని గెలుచుట సులభము. కాబట్టి నేను చెప్పినట్టు చేయండి. ” అని పలికాడు.

కావలసిన కార్యము సఫల మైనందున భీష్ముని వద్ద సెలవు తీసుకొని ధర్మనందనుడు, తన తమ్ములతో కూడి అక్కడ నుండి తమ

తమ శిబిరములకు వెళ్లారు. దారిలో పోతూ, తనను చంపుటకు పరలోకమునకు పంపుటకు తానుగా ఉపాయము చెప్పిన భీష్మని తలుచుకుంటూ విషాదహృదయుడై అర్జునుడు కృష్ణునితో ఇలా అన్నాడు.

"కృష్ణా! భీష్ముడు నాకు గురుడు. ధర్మనిరతుడు. వయోవృద్ధుడు. లోకమాన్యుడు. దయాళువు. అలాంటి మహానుభావుని వంచనతో చంపుటకు నాకు బుద్ధిపుట్టడంలేదు. నేను మట్టిలో ఆడుకొని ఒళ్లంతా మట్టిపూసుకొని వస్తే, నన్ను ఎత్తుకొని, ముద్దాడి, చిన్న తనములోనే మరణించిన నా తండ్రిని తలచుకొని కన్నీరుపెట్టుకొనేవాడు. తండ్రిని కోల్పోయి అనాథగా మిగిలిన మమ్ములను చేర దీసిపెంచి పెద్ద చేసిన పితామహుని ఈ ప్రకారం చంపడం మంచిదికాదు. పితామహుడు తన పరాక్రమంతో మన సేనల నన్నింటినీ అంతమొందించినా సరే, నేను ఉపేక్షిస్తాను కాని తాతగారిని చంపను. ధర్మము తప్పను. ధర్మనందనుని తమ్ములు అంత క్రూరులు కారు కదా!" అని పలికాడు.

ఆ పలుకు లాలించిన కృష్ణుడు ఇలా అన్నాడు. "అర్జునా! నీకు క్షత్రియ ధర్మము తెలియదా! క్షత్రియులు, కొంచెము క్రూరత్వము నకు ఓర్చుకొని, ఏ మాత్రం కలత చెందకుండా, అన్ని విధములా శత్రు సంహా

రము చేసి, తన ప్రజలను కంటికి రెప్పలా కాపాడవలెనని, వారు కట్టు పన్ను లతో ప్రజాక్షేమకరమ్మైన పనులను చేపట్టి సమాజశ్రేయస్సు కొరకు పాటుపడాలని, ఇదే రాజధర్మమని, ఇంతకు మునుపు బృహస్పతి ఇంద్రుడికి చెప్పాడు. మరి ఆ మాటలు తప్పు కాదు కదా! పైగా, యుద్ధం లో నీవు భీష్ముని చంపుతానని ఎన్నోసార్లు ప్రతిజ్ఞ చేసావు. మరి ఇప్పుడు ఇలా జారి పోతే, లోకులు నిన్ను చూసి నవ్వరా! అది రాజ ధర్మము అవుతుంది కాని క్రూరకర్మము కాదు కదా! కాబట్టి ఖేదము మాని, భీష్ముని చంప డానికి ప్రయత్నించు. " అని అన్నాడు కృష్ణుడు.

" అది సరే కృష్ణా! భీష్ముని చంపడంకోసమే శిఖండి పుట్టాడు అన్న సంగతి లోకానికి తెలుసు. శిఖండి ని చూస్తే నేను విల్లు పట్టనని పితామహుడు చెప్పాడు కదా! నేను వేరే వాళ్ల తోయుద్ధం చేస్తాను. శిఖండి పితామహునితో యుద్ధం చేసి చంపుతాడు." అన్నాడు అర్జునుడు.

"అర్జునా ఇన్ని మాటలేలనయ్యా! భీష్ముడు అత్యంత పరాక్రమశాలి. అతనికి మరణము నీ చేతిలోనే ఉన్నది. నీవు ఎన్ని చెప్పినను విధి లిఖితము తప్పించలేరు. ఇతర మాటలతో కాలయాపన చేయక భీష్ముని వధించు." అని పలికాడు.

ఇంక చేసేది లేక అర్జునుడు, "రేపటి యుద్ధంలో ఎలాజరగాలో అలా జరుగుతుంది. మీరు చెప్పినట్టే చేస్తాను." అని ఒప్పుకున్నాడు. అందరూ తమ తమ శిబిరములకు వెళ్లారు." అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు తొమ్మిదవ రోజు యుద్ధ విశేషములను వివరించాడు.

అది విన్న ధృతరాష్ట్రుడు "సంజయా! పాండుసుతులు ఏ ప్రకారంగా పదవ రోజు యుద్ధమున శిఖండిని ముందుంచుకొని భీష్మునిపై యుద్ధం చేసారు. నాకు వివరంగా చెప్పు. " అని అడిగాడు. సంజయుడు పదవ రోజు యుద్ధ విశేషాలు చెప్పసాగాడు.

మరునాడు సూర్యోదయం అయింది. పాండవులు సేనా సమేతులై రణ రంగమునకు వెడలారు. ముందు శిఖండిని నిలిపారు. అతనికి ఇరు వైపుల భీమార్జునులను, వెనుక వైపు అభిమన్యుని, ద్రౌపదీ పుత్రులను, వారికి ఇరు పక్కల చేకితానుడు, సాత్యకి, వారి వెనుక ధృష్టద్యుమ్నుడు మొదలగు పాంచాల కుమారులను నిలిపారు. నకుల సహదేవులను ఇరు పక్కల ఉంచుకొని యుధిష్ఠిరుడు, వీరందరినీ పరిరక్షిస్తూ విరాటుడు, ద్రుపదుడు మొదలగు ముఖ్యులగు రాజులు, కేకయ రాజులు ఐదుగురు, ధృష్టకేతువు మోహరించారు.

వీరిని చూచి కౌరవులుకూడా తమ తమ సైన్యములను తగు విధముగా మోహరించారు. అందరి కన్నా ముందు భీష్ముడు నిల్చు న్నాడు. నీ కుమారులందరూ భీష్ముని చుట్టు నిలిచారు. ద్రోణుడు, అశ్వత్థామ, కుడి ఎడమల నిలిచారు. కృపాచార్యుడు, కృతవర్మ భగదత్తుని తో కలిసి సుయోధనుడు మధ్య భాగమున నిలిచాడు. బృహద్బలుడు, కాంభోజరాజు మొదలగు ముఖ్యులైన రాజులు రారాజు చుట్టు నిలిచారు. త్రిగర్తాధీశుడు సుశర్మ రారాజు వెనుక నిలిచాడు. ఈ ప్రకారము మన సైన్యము యుద్ధ భూమిలో నిలిచింది.

ఇరువైపుల వివిధ తూర్య నాదములు మిన్నుముట్టాయి. ఒకరితో ఒకరు యుద్ధం చెయ్యడం మొదలెట్టారు. ఆరోజు యుద్ధము దేవ దానవ యుద్ధమును తలపించింది. యమపురిలో సందడి మొదలయి నట్టు ఉంది. నకులసహదేవులు చెలరేగిన పరాక్రమంతో కౌరవ సేన మీద పడి తునుమాడుతున్నారు. భీమార్జునులు మరొక పక్కనుండి కౌరవ సేనలను ఊచకోత కోస్తున్నారు. పాండవ సేన విజృంభించి కౌర వ సేనలను నాశనం చేస్తూ ఉంది.

ఇది చూచాడుభీష్ముడు. కల్పాంతంలో విజృంభించిన రుద్రుడి మాదిరి పాండవ సేనల మీద శరవర్షము కురిపించాడు. ఒకరితో ఒకరు పోరాడుతున్న కాల్బలములు, రధమునకు కట్టిన హయములు, గజ సైన్యములోని ఏనుగులు నేలకూలుతున్నాయి. శిఖండి భీష్ముని మీద మూడు బాణములు గుప్పించాడు. భీష్ముడు అతని వైపు కూడా చూడకుండా "నిన్ను బ్రహ్మ ఆడుదానిగా సృష్టించాడు. కాని మధ్యలో మగతనం పొందావు. నువ్వు నా మీద శరవర్షము కురిపించినా సరే నవ్వి ఊరుకుంటాను కాని నీతో నేను యుద్ధం చేయను. నీమీద నాకు కోపం పుట్టదు." అని పలికాడు.

ఆ మాటలు విన్న శిఖండి "భీష్మా! ఎంతోమంది రాజులను గెలి చావు. పరశురామునికి ప్రతి వీరుడవై నిలిచావు. మరి నీ శౌర్యము బలము నాకు చూపవా! నీవు నామీద శరసంధానము చేయక పోయినను నేను మాత్రం నిన్ను వదలను. నా క్రూరములైన శరములతో నిన్ను చంపు తాను. నేను ఎవరైతే నీకు ఎందుకు. నాతో యుద్ధం చెయ్యి. " అని కవ్విం చాడు శిఖండి.

ఇది చూచాడు అర్జునుడు. "నేడు శిఖండి వైఖరి వింతగా నున్నది. భీష్ముడు పడిపోవుటకు సమ యము ఆసన్న మయినట్టున్నది.

అందుకే దైవ ప్రేరితుడై శిఖండి ఈ ప్రకారము ప్రవర్తిస్తున్నాడు." అని మనసులో అనుకున్నాడు.

అర్జునుడు శిఖండి ని చూచి "శిఖండీ! ఇన్ని మాటలాడిన తరువాత నీవు ఏమీ చేయక పోతే లోకం నిన్ను చూచి నవ్వుతుంది. నీ వెనుక నేనున్నాను. నీకేం భయము లేదు. నీవు భీష్ముని మీదికి ఉరికి అతనిని చంపు." అని ప్రోత్సహించాడు.

కాని గాంగేయుడు అక్కడి నుండి తొలగిపోయి పాంచాల రాజు సైన్యమును తునుమాడుతున్నాడు. అర్జునుడు తన సైన్యముతో కలిసి భీష్మునితోయుద్దానికి దిగాడు. అర్జునుని ధాటికి కౌరవ సేన నిలువలేక పారిపోయింది. అప్పుడు సుయోధనుడు భీష్ముని చూచి "పితామహా! నీవు ఉండగనే, నీ ఎదురుగానే మన సేనలు పారిపోతున్నాయి. మరి మీరు చూస్తూ ఊరుకోడం న్యాయమా!" అన్నాడు.

ఆ మాటలకు నొచ్చుకున్న భీష్ముడు "సుయోధనా! నేను పది రోజులకు పది వేలమందిని చంపుతానని నీకు మాట ఇచ్చాను. పది వేల మందిని చంపాను. నీ ఋణం తీర్చుకున్నాను. నేటి యుద్ధము నడిచే తీరు చూస్తుంటే ఈ రోజు నన్ను పాండవులో లేక నేను పాండవులనో

చంపడం తథ్యం అని తెలుస్తూ ఉంది. కాని నేను మానవుడను. వారు దైవాంశ సంభూతులు. కాబట్టి ఒక మానవుడి చేతిలో దైవాంశ సంభూతులు మరణించడం అసాధ్యం. ఐనను నా పరాక్రమము చూపించెదను చూడు." అంటూభీష్ముడు వివిధ రాజుల సైన్యములను వెంటబెట్టుకొని, పాండవ సైన్యమును నిర్మూలించసాగాడు. భీష్మునికి సాయంగా నీ పుత్రులు అతని పక్కన నిలిచి పోరుతున్నారు.

ఇది చూచి పాండవులు, మత్స్య, పాంచాల, యాదవ, పాండ్య, కేకయ రాజులు తమ తమ సేనలతో ఒక్కుమ్మడిగా భీష్ముని మీదికి లంఘించారు. పోరు ఘోరమయింది. అర్జునుడు శిఖండిని చూచి "శిఖండీ! నీవు భీష్ముని ఎదిరించుము. నేను నీ పక్కనే ఉంటాను. నీకేం భయం లేదు. నిన్ను చూచి భీష్ముడు అస్త్రసన్యాసం చేస్తాడు. అప్పుడు నేను నా బాణములతో అతనిని కూలుస్తాను." అని ప్రోత్సహించాడు.

ఈ పలుకులు విన్న ధృష్ట ద్యుమ్ముడు తనసేనలతో "రండి! మన యోధులందరూ రండి. ఒక్కుమ్మడిగా భీష్ముని పైకి రండి. మనకు వెన్నుదన్నుగా అర్జునుడు ఉన్నాడు, మనకేం భయం లేదు." అని ఎలుగెత్తి అరిచాడు. అప్పుడు ధర్మజుడు, భీముడు, నకులుడు, సహదేవుడు, అభిమన్యుడు, ద్రౌపదీ సుతులు, విరాటుడు, సాత్యకి, చేకితానుడు, ధృష్టకేతు, కేకయ రాజులు, మాగధులు, వారి వారి

సైన్యములు, ఇంకా ఇతర రాజులు అందరూ ఒక్కు మ్మడిగా భీష్ముని చుట్టుముట్టారు.

ఇది చూచిన అశ్వత్థామ, భూరి శ్రవసుడు, కృతవర్మ, కృపాచార్యుడు, కాంభోజరాజు, వికర్ణుడు, దుర్ము ఖుడు, వివింశతి, త్రసేనుడు, మొదలగు యోధాను యోధులు భీష్మ నికి అండగా నిలిచారు. శిఖండిని ముందు పెట్టుకొని యుద్ధము చేయుచున్న అర్జుననికి భీష్మునికి మధ్యలో దుశ్శాసనుడు నిలిచాడు. కృష్ణార్జునుల మీద 20 పదునైన బాణములు వదిలాడు. వాటిని మధ్యలోను త్రుంచిన అర్జునుడు, దుశ్శాసనుని మీద 100 నారాచములు ప్రయోగించాడు. దుశ్శాసనుడు 5 బాణములు అర్జునుని ఫాల భాగమున నాటాడు. అర్జునుడు దుశ్శాసనుని విల్లు తుంచాడు. దుశ్శాసనుడు మరొక విల్లు తీసుకొని 20 బాణములు అర్జునుని మీదికి సంధించాడు. వాటిని నరికిన అర్జునుడు, మరియొక వాడి బాణముతో దుశ్వాసనుని వక్ష స్థలము మీద కొట్టాడు. ఆ దెబ్బకు దుశ్శాసనుడు మూర్చపోయాడు. వెంటనే దుశ్శాసనుని సారథి, తన రథమును వెనుకకు మరలించి భీష్ముని వెనుకకు తీసుకొని వెళ్లాడు. ఇంతలో తెలివి తెచ్చుకున్న దుశ్శాసనుడు మరల ముందుకు వచ్చాడు. అర్జుననితోయుద్ధం చేయడం మొద లెట్టాడు.

ఆ సమయమున సాత్యకితో అలంబసుడు, భగదత్తుడు; అభిమన్యునితో సుదక్షిణుడు, విరాట, ద్రుపద మహారాజులతో అశ్వత్థామ, సహదేవునితో కృపాచార్యుడు, నకులునితో వికర్ణుడు, ఘటోత్క చునితో దుర్ముఖుడు, భీమసేనునితో భూరిశ్రవసుడు, చేకితానునితో చిత్రసేనుడు, ధర్మనందనునితో ద్రోణుడు, ఒకరితో ఒకరు తలపడ్డారు.

ఇరుపక్కల నున్న యోధులు ఒకరి కేతనములు ఒకరు విరుచు కుంటున్నారు. ఒకరి విల్లు మరొకరు విరుచుకుంటున్నారు. గుర్రము లను, ఏనుగులను చంపుకుంటున్నారు. ఒకరిని ఒకరు నరుక్కుం టున్నారు. రక్తం కాలువలు కట్టి పారుతూ ఉంది. ఇంతలో మధ్యాహ్నం అయింది. సూర్యుడు నడి నెత్తి మీదికి వచ్చాడు. దుశ్శాసనుడు తన మీద సంధించి విడిచిన అస్త్ర శస్త్ర ములను అన్నింటిని మధ్యలోనే త్రుంచిన అర్జునుడు, దుశ్శాసనుని కేతనము ఖండించాడు. అతని విల్లు తుంచాడు. అతని శరీరం నిండా బాణములను గుచ్చాడు. జయ జయ ధ్వానములు చేసాడు. అర్జునుని ధాటికి తట్టుకోలేక దుశ్శాసనుడు అక్కడి నుండి వేరే చోటికి వెళ్లిపోయాడు.

తర్వాత అర్జునుడు భీష్ముని ముందు నిలిచిన బలగములను వరస పెట్టి చంపుతున్నాడు. అది చూచిన ద్రోణుడు మహా కోపంతో అర్జునుని ఎదుర్కొన్నాడు. ఇంతలో అపార సేనావాహినితో ధర్మతనయుడు అక్కడకు వచ్చి ద్రోణుని తో యుద్ధానికి దిగాడు. ఈ పరిణామమును గమనించిన ద్రోణుడు తన కుమారుడైన అశ్వత్థామను పిలిచి ఈ విధంగా చెప్పాడు. "కుమారా! ఈ రోజు ఎందుకో తడబాటు కలుగుతూ ఉంది. దివ్య అస్త్రములు స్ఫురణకు రావడం లేదు. చేతులు వణుకుతున్నాయి. విల్లు చేతినుండి జారిపోతూ ఉంది. మనస్సు వశం తప్పుతూ ఉంది. పిడికిలి పట్టు సడలుతూ ఉంది. నేటితో అర్జునుడు గాంగేయుని హతమారుస్తాడు అని, తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకుంటాడు అని అనుమానంగా ఉంది. ఒకసారి అటు చూడు. అర్జునుని ధాటికి గుఱ్ఱములు కూలుతున్నాయి. ఏనుగులు నేల మీద వాలిపోతున్నాయి. రధములు విరుగుతున్నాయి. యముడు విహరిస్తున్నాడా అని అనిపిస్తూ ఉంది. అనేక దుశ్శకునములు గోచరిస్తున్నాయి. ఎందుకో భీష్మునికి కీడు కలుగుతుంది అని అనుమానంగా ఉంది. యుధిష్ఠిరుని మొహంలో కోపం ప్రజ్వరిల్లుతూ ఉంది. ద్రౌపదేయులు, నకుల సహదేవుల సహితంగా పోరాడుతున్న ధర్మనందనుని విడిచి నేను రాలేను. కాబట్టి నువ్వు వెంటనే పోయి భీష్ముని కి సాయంగా నిలువుము." అని పలికాడు.

ఆ మాటలు విన్న అశ్వత్థాము తండ్రి ఆదేశము మేరకు తన రధమును భీష్ముని వంకకు మరల్చాడు. ఆ సమయంలో భీమసేనుడు గాంగేయుని ముందు నిలిచి అతనికి రక్షణగా పోరుతున్న కౌరవ సైన్యము ను నిర్మూలించాడు. అది చూచి భగదత్తుడు, కృపాచార్యుడు, కృతవర్మ, శల్యుడు, సైంధవుడు, చిత్రసేనుడు, దుర్మర్షణుడు, వింద, అను విందులు, అను పదిమంది మహారధులు అందరూ ఒక్కచోటచేరి భీష్మునికి రక్షణగా నిలిచారు. నానాశస్త్రములతో భీమసేనునితో పోరాడుతున్నారు.

కాని భీముడు చలించడం లేదు. ఇంతలో అర్జునుడు భీమ సేనునికి సాయంగా వచ్చాడు. వారందరి కేతనములు విరిచాడు. విల్లులు తుంచాడు. రధములు విరగ్గొట్టాడు. వీరవిహారం చేస్తున్నాడు. ఇది చూ చి న సుయోధనుడు సుశర్మను తన సైన్యముతో సహా భీమార్జునులతో పోరమని నియోగించాడు. సుశర్మ వెంటనే ఆపదిమంది యోధులను కలుసుకొని భీమార్జునులతో పోరుతున్నాడు. కాని ఎవ్వరూ ఒక్క అడుగు కూడా ముందుకు కదప లేక పోతున్నారు.

సుయోధనుడు కలవర పడ్డాడు. తన సైన్యము యావత్తు అక్కడకు రావలసిందిగా ఎలుగెత్తి అరిచాడు. యుద్ధం మొత్తం అక్కడే

జరుగుతున్నదా అనిపించింది. భీమార్జునులు ఒంటరిగా పోరుతున్న సంగతి గమనించి అభిమన్యుడు, సాత్యకి మున్నగు ప్రముఖవీరులు తమ తమ సైన్యములతో వేగంగా అచ్చటకు చేరు కున్నారు. పాండవుల విజయోత్సాహము చూచిన భీష్ముడు కోపించి తన అస్త్ర శస్త్రములతో వారిని ఎదుర్కొన్నాడు. ఆ భయంకర యుద్ధంలో రధసారధులు చచ్చి పోతున్నారు. హయములు, ఏనుగులు అతి క్రూరంగా చంప బడు తున్నాయి. భీష్ముడు ఎక్కడ చూచినా తానే అయి రణరంగ మంతా కలయ తిరుగుతున్నాడు.

అప్పటికి అపరాహ్ణమయింది. భీష్ముడు తన మనసులో కలత చెందుతున్నాడు. "ఈ పది రోజులనుండి ఎంతో మంది ఉత్తమ క్షత్రియు లను దారుణంగా వధించాను. వేలకొలది సైనికులను చంపాను. విసిగిపోయాను. ఈ శరీరంతో బంధం ఇంక తెంచుకుంటే మంచిది అని పిస్తూ ఉంది." అని మనసు లో తలంచిన భీష్ముడు తన రధమును యుధిష్ఠిరుని వద్దకు పోనిచ్చాడు. అతనితో యుద్ధం చేస్తున్నట్టు నటిస్తూ ఇలా అన్నాడు

"యుధిష్ఠిరా! నేనుపుట్టి నప్పటి నుండి ఎందరో రాజులను అతి క్రూరంగా చంపాను. ఇంకా చంపుతూనే ఉన్నాను. కాలం గడిచి పోతూ

ఉంది. నాకు వయసు అయిపోయింది. ఈ రాక్షసమ్మైన జీవితం తో విసిగిపోయాను. అసహ్యం కలుగుతోంది. మీరు నా మేలు కోరే వారయితే శిఖండిని ముందు పెట్టుకొని అందరూ నా పైన యుద్ధానికి రండి. ఇంక ఆలస్యం చెయ్యకండి. నాకు ఈ దేహమునుండి, విముక్తి ప్రసాదించండి. ” అని ధర్మజుని తో పలికి, తన రథమును వేరొక వైపునకు మళ్లించాడు. యథావిధిగా యుద్ధం చేస్తూ శాత్రవ సైన్యమును నిర్మూలిస్తున్నాడు.

ఆ పలుకులు విన్న యుధిష్ఠిరుడు పక్కనే ఉన్న ధృష్టద్యుమ్నుని చూచి “వింటివి కదా పితామహుని పలుకులు. నువ్వు, భీమసేనుడు, అర్జునుడు, మనసైన్యములోని యోధాను యోధులందరూ కలిసి ఒక్కుమ్మడిగాభీష్ముని చుట్టుముట్టండి. ” అని ఆదేశించాడు. వెంటనే ధృష్టద్యుమ్నుడు మత్స్య కేకయ రాజులను, తక్కుంగల మహారథికులను చేయి ఊపి పిలిచాడు. అందరిని భీష్ముని మీదికి వెళ్లమని సైగ చేసాడు. తాను కూడా, భీమసేనుడు, అర్జునుడు తో కూడా కలిసి భీష్ముని చుట్టుముట్టారు.

ఇది చూచిన సుయోధనుడు కూడా తన తమ్ములు, మిగిలిన రాజులను కూడగట్టుకొని భీష్మునికి అండగా నిలిచాడు. ఇరుపక్షముల

మధ్య పోరు ఘోర మయింది. అభిమన్యుడు తన సైన్యముతో సుయో ధనుని మీదికి దుమికాడు. అతనిని తన క్రూరమ్మైన నాచారములతో నొప్పించాడు. అశ్వత్థామ సాత్యకి ఒంటి నిండా బాణములను నాటాడు. భీమసేనుడు రారాజును ఎదుర్కొన్నాడు.

"భీష్ముని వెంటనే చంపండి" అని పాండవుల సైన్యము. "ఎలాగైనా భీష్ముని కాపాడండి" అని కౌరవ సైన్యము ఒకరితో ఒకరు వీరాపాలు పలుకుతూ యుద్ధం చేస్తున్నారు. సింహంతో మరొక సింహం పోరుతున్నట్టు అర్జునుడు భీష్మునితో పోరుతున్నాడు. వారిద్దరి మధ్యకు దుశ్శాసనుడు తన సైన్యముతో అడ్డం వచ్చాడు. అర్జునుడు తన పదునైన బాణములతో దుశ్శాసనుని కొట్టాడు. అర్జునుని ధాటికి తట్టుకోలేక దుశ్శాసనుడు భీష్ముని వెనక దాక్కున్నాడు.

అర్జునుడు భగదత్తుని ఎదుర్కొన్నాడు. అతను ఎక్కిన గజమును గాయపరిచాడు. భగదత్తుడు అర్జునుని వదలి పాంచాల భూపతి మీదికి వెళ్లాడు. అర్జునుడు శిఖండిని చూచి "నీవువెంటనే భీష్ముని గుండెలకు గురిపెట్టి బాణములు వదులు." అని ప్రోత్సహించాడు. కౌరవ యోధులు అర్జునుని ఎదుర్కొన్నారు. అర్జునుడు వారిని దూది పింజల మాదిరి ఎగరగొట్టాడు.

శిఖండి భీష్ముని వక్షస్థలమునకు గురిపెట్టి శరములను గుప్పించాడు. కాని భీష్ముడు అతని వైపు కూడా చూడలేదు. మరొక పక్కకు తిరిగి యుద్ధం చేస్తున్నాడు. శిఖండి భీష్ముని వక్షస్థలము భుజముల మధ్యభాగములో మర్మస్థానములలో కొడుతున్నాడు. కాని భీష్ముడు అతని వంకకూడా చూడటం లేదు. అర్జునునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. ఇది చూచిన దుశ్శాసనుడు కోపంతో రగిలిపోయాడు. భీష్మునికి అడ్డం వచ్చి అర్జునునితో తలపడ్డాడు. సుయోధనుడు కూడా కళింగ, మాళవ, బాహ్లీక, విదేహ రాజులను, శూరసేనుడు మొదలగు ప్రముఖులను చూచి, చేయి ఊపుతూ అక్కడకు చేరుకొమ్మని సైగ చేసాడు. వారందరూ తమ తమ సేనావాహినులతో అక్కడకు వచ్చి అర్జునుని ఎదుర్కొన్నారు. అర్జునుడు ఏ మాత్రం తొట్రుపడక, ఆ రాజులందరిని వారి సైన్యములతో సహా కట్టడి చేసాడు. దూరంగా తరిమి కొట్టాడు.

అర్జునుడు శిఖండిని చూచి వెంటనే భీష్ముని మీద శరసంధానము చేయవలసినదిగా ఆదేశించాడు. అర్జునుని అండ చూచుకొని శిఖండి తన క్రూరమైన నారాచములతో భీష్ముని వక్షస్థలమునకు గురిపెట్టి కొట్టాడు. భీష్ముని మేను రక్తసిక్తమయింది. శిఖండి తన శంఖం

పూరించి సింహనాదం చేసాడు. దుశ్శాసనుడు తేరుకొని, కృపాచార్యుడు, శల్యుడు, వివింశతి, వికర్ణుడు మొదలగు కురు వీరులను కూర్చుకొని, తన సైన్యమును కూడగట్టుకొని భీష్మునికి అర్జునునికి మధ్య ప్రవేశించాడు. అర్జునుని వారందరి రధములు విరుగగొట్టాడు. ఇది చూచిన సుయోధనుడు, అతని తమ్ములు క్రోధంతో రగిలిపోయారు. సుయోధనుడు తన అక్షౌహిణీల సైన్యమును అర్జునుని తో పోరవలసినదిగా చేయి ఊపి సైగ చేసాడు. సుయోధనుని ఆజ్ఞ మేరకు కురు సైన్యము అర్జునుని చుట్టుముట్టారు.

భీష్ముడు ఒక్క ఉగ్రమైన అస్త్రమును ప్రయో గించి పాండవ సైన్యమును నిర్మూలించవలెనని అనుకున్నాడు. అస్త్ర ప్రయోగము చేయ బోవగా ఎదురుగా శిఖండి కనిపించాడు. వెంటనే అస్త్రప్రయోగము విరమించు కొని మరొక పక్కకు తిరిగి విరాటుని సైన్యములతో యుద్ధం చేయసాగాడు. భీష్ముని ధాటికి విరాటుని సేనలు నిలువలేకపోయాయి. విరాటుని తమ్ముడు శతానీకుడు అను వాడు తన సైన్యమునకు ధైర్యము చెబుతూ బీష్ముని మీదికి విరుచుకుపడ్డాడు. భీష్ముని వక్షస్థలము మీద అతి క్రూరమైన నారాచములు ప్రయోగించాడు. భీష్ముడు కోపంతో ఊగిపోయాడు. శతానీకుని విల్లు ఖండించాడు. కేతనం కూల్చాడు. రధసారధిని చంపాడు. రధమునకు కట్టిన హయములను చంపాడు.

భీష్ముని పరాక్రమము తట్టుకోలేక పోయాడు శతానీకుడు తనవద్ద ఉన్న శక్తి అస్త్రమును ప్రయోగించాడు. భీష్ముడు శతానీకుడు వేసిన శక్తి అస్త్రమును మధ్యలోనే తుంచి, మరొక నిశితమైన అస్త్రముతో శతానీకుని శిరస్సు ఖండించాడు. ఇది చూచిన విరాటుని సేనలు పారిపోయాయి.

ఇదంతా చూస్తున్న కృష్ణుడు అర్జునుని చూచి ఇలా అన్నాడు. "అర్జునా! మన సేనలు చూడు! భీష్ముని ధాటికి నిలువలేక పారి పోతు న్నాయి. నీవు భీష్ముని చంపక తప్పదు. వెంటనే భయంకర అస్త్రములను భీష్ముని మీద ప్రయోగించు." అని అన్నాడు. కృష్ణుని మాట శిరసా వ హించిన అర్జునుడు భీష్ముని మీద శరసంధానము చేసాడు. భీష్ముని రధసారధిని చంపాడు. రధమునకు కట్టిన గుర్రములను చంపాడు.

ఇది చూచి శిఖండి కూడా రెచ్చిపోయాడు. వాడియైన బాణ ములు భీష్ముని మీదకు ప్రయోగించాడు. శిఖండిని చూచిన భీష్ముడు శరసంధానము చేయలేదు. అప్పుడు అర్జునుడు భీష్ముని విల్లు తుంచాడు. ఇది చూచి సహించ లేని శల్య, కృప, కృతవర్మ, చిత్రసేన, భూరిశ్రవస ప్రభృతులు దివ్యాస్త్రములు అర్జునుని మీద ప్రయోగిస్తూ, తమ తమ సైన్యములను పురికొల్పుతూ, భీష్మునికి అడ్డుగా నిలిచారు.

ఇది చూ చిన భీముడు, సాత్యకి, అభిమన్యుడు, విరాటుడు, ద్రుపదుడు, ఘటోత్కచుడు మొదలగు ప్రముఖ యోధులు తమ తమ సేనలతో శత్రుసైన్యములను ఎదుర్కొన్నారు. ఇరు పక్షముల మధ్య పోరు ఘోరమయింది. అర్జునుడు ఎక్కడ చూచినా తానే అయి రణరంగ మంతా విహరిస్తున్నాడు. ఇంద్ర, వారుణ, ఆగ్నేయాస్త్రములను ప్రయో గిస్తున్నాడు.

మరొక పక్క శిఖండిని రక్షిస్తూ, అతనిని భీష్ముని మీద శర ప్రయోగము చేయ మని ప్రోత్సహి స్తున్నాడు. భీష్ముని విల్లు ను విరిచాడు. భీష్ముడు ఎన్ని ధనువులు ఎత్తినా అన్నింటిని విరుస్తున్నాడు. భీష్ముని శరసంధానము చేయకుండా ఆపుతున్నాడు. విసిగి పోయిన భీష్ముడు ఒక భయంకర శక్తిని ప్రయోగించాడు. కాని దానిని మధ్యలోనే తుత్తుని యలు చేసాడు అర్జునుడు. భీష్ముని రధ సారధిని చంపాడు. కేతనము విరిచాడు. దేవదత్తమును పూరించాడు.

అర్జునుని పరాక్రమము చూచిన భీష్ముడు, "ఈ అర్జునునికి కృ ష్ణుని తోడు లేనిచో ఇతనిని నేను నిర్జించలేనా. పోనిమ్ము. ధర్మరాజాదులు నన్ను స్వవధోపాయము చెప్పమని అడిగినపుడు వారిని అను గ్రహిం చాను. నా చావు నేనే కోరుకున్నాను. ఇప్పుడు వీరావేశంతో పోరాడి

ప్రయోజన మేమున్నది. ప్రస్తుతము సమరమును విరమించి ప్రశాం తంగా ఉండటమే తక్షణ కర్తవ్యము.” అని అనుకున్నాడు.

భీష్ముని నిర్ణయాన్ని అతని మనసు తెలిసిన దేవతలు, మహా మునులు కూడా అభినందించారు. వాళ్ల అభినందనలు ఒక్క భీష్మునికి, వ్యాసభగవానుని కరుణ వలన నాకు వినబడ్డాయి. కాని తాను రణము చేయ కుండా ఉపేక్షించిన సుయోధనుడు మొదలగువారు తన గురించి చెడెగా అనుకుంటారని మరొక విల్లు తీసుకొని శరసంధానము చేయ బోయాడు.

కాని ఆ సమయంలో శిఖండి భీష్ముని మీద దారుణమైన శరములను సంధించాడు. భీష్ముడు చిరు నవ్వు నవ్వి ఆ బాణములను లెక్కపెట్టలేదు. పక్కనే ఉన్న అర్జునుడు భీష్ముని మీద పుంఖాను పుం ఖ ములుగా శరవర్షము కురిపించాడు. భీష్ముడు ఆగ్రహించి అర్జునుని శరములను మధ్యలోనే తుంచాడు. మరల అర్జునుని మీద అత్యంత వాడియైన శరములను ప్రయోగించాడు. అర్జునుడు వాటిని మధ్యలోనే తుంచాడు. మరొక బాణముతో భీష్ముని చేతిలోని విల్లును తుంచాడు. భీష్ముని వక్షస్థలమునకు గురి పెట్టి అతి నిశితమైన నారాచములను ప్రయోగించాడు.

ఇది చూచి సుయోధనుడు నిశ్చేష్టుడయ్యాడు. భీష్ముడు సుయో, దనుని తన వద్దకు పిలిచాడు. "సుయోధనా! చూచితివా అర్జునుని పరాక్రమము. దేవాసురులకు కూడా రణరంగమున అర్జునుని ఎదిరించి నిలుచుట సాధ్యము కాదు. ఇంక మానవ మాత్రులు అతనిని ఎదిరించి నిలువలేరు." అని పలికాడు.

ఇంతలో అర్జునుడు తన వింటిని శిఖండి చేతిలో ఉన్న విల్లు వెనక పెట్టి అతి క్రూరమైన నారాచములను భీష్ముని మీద ప్రయోగించాడు. తన శరీరమున నాటుకొనుచున్న ఆ నారాచములను చూచి భీష్ముడు దుశ్శాసనుని దగ్గరకు పిలిచి, "దుశ్శాసనా! చూచితివా! ఇవి శిఖండి విల్లునుండి వచ్చిన బాణములు కావు. అర్జునుని గాండీవము నుండి వెలువడిన బ్రహ్మ దండముల వంటి బాణములు. నాకు మర్మస్థానము లలో తగులుతున్నవి. యమదూతల వంటి ఇలాంటి బాణములను వేయుటకు శిఖండికి చేతకాదు. ఈ బాణములు ధృడంగా ఉన్నాయి. గురి తప్పడం లేదు. అత్యంత దీప్తివంతములుగా ఉన్నాయి. ఏ మాత్రం లక్ష్యం తప్పకుండా మర్మస్థానములలో తగులుతున్నాయి. సునిశితంగా ఉన్నాయి. ఇటువంటి నారసములు అర్జునుని గాండివము నుండి కాక శిఖండి విల్లునుండి వెలువడుట అసంభవము." అని అన్నాడు.

వెంటనే తన యావచ్ఛక్తిని కూడగట్టుకొని భీష్ముడు శక్తి ఆయుధమును అర్జునుని మీద ప్రయోగించాడు. అర్జునుడు ఆ శక్తిని మధ్యలోనే తుత్తునియలు చేసాడు. వెంటనే భీష్ముడు తన ఖడ్గము, డాలు తీసుకొని రధమునుండి దిగుటకు ప్రయత్నించాడు. కాని అర్జునుడు భీష్ముని కత్తిని, డాలును తన బాణములతో ఖండించాడు. సింహనాదం చేసాడు.

"భయపడకండి. భీష్మునితో పోరండి. అతనిని చుట్టుముట్టండి. చంపండి" అని తనసేనలను పురికొల్పాడు. అర్జునుని పలుకులు ఆలకించిన పాండవ యోధులు "పొడువుడు. వ్రేయుడు, నరకండి. చంపండి" అని కేకలు వేస్తూ భీష్ముని పైకి వస్తున్నారు. వారిని కౌరవ సైనికులు అడ్డుకున్నారు. ఇరుపక్షముల మధ్య పోరు ఘోరమయింది. సూర్యుడు పశ్చిమాద్రిని చేరుకుంటున్నాడు.

ఆ సమయంలో అర్జునుడు అతి క్రూరమైన నారాచములను గాంగేయుని శరీరమున నాటి ఆయనను పడగొట్టాడు. అర్జునుడు సింహ నాదం చేసాడు. దేవదత్తం పూరించాడు. భీష్ముడు రధం మీది నుండి కింద పడిపోయాడు. ఆ పడడం తూర్పుదిక్కు తల ఉండేట్టు

పడ్డాడు. భీష్ముని శరీరము భూమిని తాక కుండగా అతని శరీరములో నాటిన బాణములు అతనికి శయ్యవలె నిలిచాయి.

భీష్మునిలో పారమార్థిక చింత మొదలయింది. దేవభావం ఆవేశించింది. ఆకాశం నుండి చూచుచున్న దేవతలో "అయ్యో ఇది దక్షిణాయనము భీష్ముడు దక్షిణాయనములో చనిపోతాడేమో" అని కలవర పడ్డారు. దేవతల మనసు తెలుసుకున్న భీష్ముడు చిరు నవ్వు నవ్వి " ఓ దేవతా మూర్తులారా! కాలగతిని బట్టి దక్షిణాయనమున ప్రాణములు విడుచుట దుష్టమని తలచి నా ప్రాణములను నా మేనిలో నిలుపుకున్నాను. పూర్వము నా తండ్రి సత్యవతిని వివాహమాడు సమయమున నాకు స్వచ్ఛంద మరణమును వరముగా ప్రసాదించినాడు. ఆ వర ప్రభావమున నేను నా ప్రాణములు వదలు నంతవరకు నా ప్రాణములు నా వశంలో ఉంటాయి." అని పలికాడు. ఆ మాటలు విన్న దేవతలు ఎంతో సంతోషించారు.

భీష్ముని తల్లి గంగాదేవి పంపగా కొంతమంది మునులు హంసల రూపములో భీష్మునికి దక్షిణాయము గురించి తెలుపడానికి వచ్చారు. అప్పటికే భీష్మునికి ఆ విషయం తెలుసునని ఎరింగి సంతసించి వెళ్లి పోయారు.

భీష్ముని పాటును చూచిన దుర్యోధనుడు వెంటనే ఈ విషయం ద్రోణునికి ఎరింగించి రమ్మని దుశ్శాసనుని పంపాడు. దుశ్శాసనుని వలన ఈ విషయం విన్న ద్రోణుడు మూర్ఛపోయాడు. వెంటనే తేరుకున్న ద్రోణుడు భీష్ముని పాటుకు ఎంతో విలపించాడు. వెంటనే భీష్ముడు పడి ఉన్న చోటికి వెళ్లాడు.

భీష్ముడు పడిపోవడం చూచి పాండవ సైన్యములో ఆనందోత్సాహములు మిన్నుముట్టాయి. పాండవేయులు, మత్స్య, పాంచాల,యాదవ సహితముగా అందరూ చాలా సంతోషించారు. తూర్యనాదములు, మంగళ వాద్యముల ఘోష ఆకాశాన్నంటింది. నీ కుమారులు. కౌరవ సైన్యములోని ప్రముఖులు అత్యంత విషాదమునకు లోనయ్యారు. ఆ తరువాత యుద్ధం ఆగిపోయింది. ఇంతలోనే సాయంత్రం అయింది. నలుదిక్కులా చీకట్లు అలముకున్నాయి." అని సంజయుడు పదవ రోజు యుద్ధ విశేషములను, భీష్ముని పతనమును ధృతరాష్ట్రునికి వివరించాడు.

" సంజయా! ఇంతటి ఘోర వార్తను విని కూడా నా మనస్సు ఆవంతయును చలించడం లేదు.నాది హృదయమా! లేక పాషాణమా!

తెలియకున్నది. ఇంతేనా ఇంకా ఏమన్నా చెప్పవలసినది ఉన్నదా! ” అని అడిగాడు.

అంతట సంజయుడు తదనంతర విశేషములు చెప్ప నారంభించాడు. “అప్పుడు కౌరవులు పాండవులు తమ తమ ఆయుధములు విడిచి గాంగేయుని వద్దకు వెళ్లారు. ధనుంజయుడు మాత్రం తన గాండీవము తో సహా తాత గారి దగ్గరకు వెళ్లాడు. ఆ సమయములో ఇరు పక్షముల వారు తమ తమ ఆవేశ కావేషములను, రోషములను విడిచి పితామహుని ముందు నిలిచారు.

భీష్ముడు నీ తనయుల వంక చూచి “నా తల వాలిపోవుతున్నది దానికి ఒక ఆధారము కావలెను” అని అడుగగా నీ పుత్రులు పోయి వెను వెంటనే అతి సుతిమెత్తని దిండ్లు తీసుకొని వచ్చారు. వాటిని సున్నితంగా తిరస్కరించి, గాంగేయుడు అర్జునుని వైపు చూచాడు. అప్పుడు అర్జునుడు కళ్లలో నీరు కుక్కుకుంటూ, తన గాండీవముతో తాత గారి తల వైపున మూడు బాణములు భూమిలో నాటాడు. వాటి మీద తన తల పెట్టుకున్నాడు గాంగేయుడు.

కౌరవ పాండవులను చూచి " నేను ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలము వచ్చు వరకు ఈ శరతల్పమున శయనించెదను. అప్పటి దాకా నాకు తగు రక్షణ కల్పించండి. " అని అడిగాడు. వారు వెంటనే అత్యంత భక్తితో, భీష్ముడు పడి పోయిన ప్రాంతము చుట్టు ఒక ప్రాకారము నిర్మించారు.

ఇంతలో సుయోధనుని పంపున వైద్యులు వచ్చారు. భీష్మునికి వైద్యం చేయుటకు అనుమతి కొరకు ప్రార్ధించారు. గాంగేయుడు సున్నితంగా వారి వైద్య సహాయమును తిరస్కరించాడు. ఇంతలో దేవవ్రతునికి దాహం వేసింది. నీరు కావలెనని సైగ చేసాడు. నీ కుమారులు వెంటనే మధురమైన శీతల పానీయములు అక్కడకు తెప్పించారు. కాని వాటిని భీష్ముడు ముట్టలేదు. "నేను శరతల్పగతుడనై ఉన్నాను. ఇతరములగు నీటిని ముట్టను. నాకు తేజోమయమైన అస్త్రవిన్యాసముతో భూగర్భజలమును ఉపరితలమునకు తెచ్చిన, ఆ నీటిని సేవించెదను." అని పలికాడు.

ఆమాటలు విన్న నీ కుమారులు, తక్కిన రాజులు భూగర్భ జలమును ఏ విధముగా ఉపరితలమునకు తీసుకు రావలెనా అని ఆలోచించుచుండగా, గాంగేయుడు అర్జునుని చూచి "అర్జునా! ఈ

బాణముల వలన కలుగు బాధ నా సర్వాంగములను వేధించుచున్నది. నా దాహము తీర్చుటకు జలములు నీవే కొని తేవలెను." అని పలికాడు.

అప్పుడు అర్జునుడు పితామహునికి ప్రదక్షిణము చేసి, ఒక దివ్యాస్త్రమును సంధించాడు. పర్జన్య మంత్రము తో ఆ శరమును అభిమంత్రించాడు. ఆ బాణమును భూమిలోకి వదిలాడు. భూమిలో నుండి స్వచ్ఛమైన భూగర్భ జలములు ధారాపాతముగా పైకి ఎగిసాయి. అది చూచి కౌరవులు ఆశ్చర్యపోయారు. పాండుకుమారులు ఎంతో సంతోషించారు. ఆ భూగర్భజలములతో తన దాహం తీర్చు కున్నాడు భీష్ముడు.

ఆ ప్రకారము తృప్తి చెందిన భీష్ముడు అర్జునునితో ఇలా అన్నాడు. "అర్జునా! నేను పూర్వము నారదుని వలన నిన్ను నరునిగా తెలుసు కున్నాను. నర నారాయణులైన నీవు, శ్రీకృష్ణుడు కలిస్తే మీకు అసాధ్యము లేదు. మీ ఇద్దరితో వైరము తగదు అని ఎన్నిసార్లు చెప్పినా ఈ కురునాథుడు వినలేదు. అతను భీముని చేతిలో తగు ఫలితము అనుభవించగలడు. అది తథ్యము." అని పలికి నీ కుమారుడు సుయోధనుని చూచి "సుయోధనా! అర్జునుడు నరుడు. అత్యద్భుత పరాక్రమశాలి. అతనికి నారాయణుడైన శ్రీకృష్ణుడు అప్తుడు. ఈ

నరనారాయణులను జయించుటకు ఎవరి తరము కాదు. ఇప్పటి కైనను నా మాట విని అజాతశత్రువైన ధర్మనందనునకు ఇంద్రప్రస్థముతోసహా అతనికి సగము రాజ్యము పంచి ఇమ్ము. మిగిలిన వాళ్లయినా నిండు నూరేళ్లు బతకండి. ఈ యుద్ధము మానండి. " అని హితవు పలికాడు. ఎవరూ బదులు చెప్పలేదు. భీష్మునికి నమస్కరించి ఎవరి నివాసములకు వారు వెళ్లారు.

ఆ సమయమున కృష్ణుడు ధర్మనందనుని చూచి "ధర్మజా! దేవతలకు కూడా అజేయుడు అర్జునుడు. అతనిని గెలుచుట ఎవ్వరి తరమూ కాదు." అని పలికాడు దానికి ధర్మజుడు "కృష్ణా! ఈ విజయము అంతయు నీ యొక్క తోడ్పాటు వలన కలిగినదే కదా! ఇందులో మా పరాక్రమము ఇసుమంతయును లేదు." అని వినయంగాపలికాడు.

ఆ ప్రకారము ఒకరిని ఒకరు ప్రశంసించుకొనుచూ అందరూ తమ తమ నివాసములకు వెళ్లారు. అనంతరము, కర్ణుడు ఒంటరిగా భీష్ముని వద్దకు వెళ్లాడు. అతని పాద ములకు భక్తితో నమస్కరించాడు. "పితామహా! నా మీద కోపము మాని, నన్ను అధిక వాత్సల్యముతో చల్లగా చూచి తగిన మాటలాడండి. " అని ప్రార్థించాడు.

అప్పుడు భీష్ముడు కర్ణుని ప్రేమతో దగ్గరకు పిలిచాడు. ఒక చెయ్యి ఎత్తి అతనిని కౌగలించుకున్నాడు. అక్కడ ఉన్న రక్షక భటులను దూరంగా వెళ్లమని చెప్పాడు. తమ మాటలు ఎవరూ వినడం లేదని తెలుసు కొని కర్ణునితో ఇలా అన్నాడు. "కర్ణా! నా కెందుకయ్యా నీ మీద కోపము. నీవు కులభేదముతో మాట్లాడుతున్నావని, కురు పాండవులకు మధ్య వైరము ను ఎగదోయు చున్నావని నిన్ను నిందించానే గాని నాకు నీ మీద ఏ మాత్రం కోపము లేదు. అది పెద్దవాడిగా నేను నీకు వేసిన శిక్ష గాని ద్వేషము కాదు. నీ పుట్టుక దైవికము. అందువలన మామూలు మానవులు నిన్ను ఎదిరింపజాలరు గెలువ జాలరు. నీవు కుంతీ పుత్రు డవు గాని రాధా పుత్రుడవు కావు. ఈ విషయములు వ్యాసుడు నాకు ఏకాంతములో చెప్పాడు. నాకు నీ యొక్క పరాక్రమము తెలియును. నీవు పాండు తనయుడవు కావున నాకు నీ యందు వాత్సల్యమే గాని, మత్సరము లేదు. ఇంకొక్క మాట. నేను కురు పాండవులకు వైరము తగదు అని చెప్పాను ఎందుకంటే పాండవులు అజేయులు. అప్రమేయు డగు శ్రీకృష్ణుడు వారికి అండగా ఉన్నాడు. కాబట్టి వారితో విరోధము మంచిది కాదు. నీవుకూడా మరొక తలపు మనసులో పెట్టుకోకుండా పాండవులతో కలిసి ఉండు." అని హితవు పలికాడు భీష్ముడు.

దానికి కర్ణుడు “ పితామహా! నేను రాధేయుడను కాను కౌంతేయుడను అని ఇంతకు ముందే విన్నాను. కాని ఈసమయమున కుంతీ పుత్రులతో నాకు పొత్తు కుదురుతుందా చెప్పండి. పాండవులు మహా బలులు. వారికి శ్రీకృష్ణుని సహాయము కలదు. వారిని యుద్ధములో జయింపలేము. ఇది తథ్యము. కాని ఇప్పటి దాకా సుయోధనుని ప్రాపున, ఆయన చేత సకలమైన మన్ననలు పొంది, ఈ సమయములో అతనిని విడిచి పోవుట ధర్మమా! న్యాయమా! అది వీరత్వమనిపించు కుంటుందా! అదియును కాక నేను నాడు కౌరవ సభలో పాండవులను పెక్కు విధములుగా నిందించాను. పాండవులకు అహర్నిశమూ కీడు తలపెట్టాను. కౌరవులకు, పాండవులకు మధ్య వైరమును రగిల్చాను. పెంచి పోషించాను. నేనంటే పాండవులకు అసహ్యము పుట్టేట్టు ప్రవర్తించాను. ఈ పరిస్థితులతో నాకు వారితో యుద్ధమే శరణ్యము గాని పొత్తుకాదు. సర్వము దైవాధీనము. మన చేతిలో ఏమియును లేదు కదా! మీరు మారు మాట్లాడక నన్ను పాండవులతో యుద్ధమునకు దీవించి పంపండి. నా సేవా ధర్మము నేను నిర్వర్తించెదను. నా బల పరాక్రమములు కృష్ణార్జునుల ముందు ప్రదర్శించెదను.” అని పలికాడు కర్ణుడు.

"కర్ణా! నీవు అంతటి పరాక్రమ శాలివి అని నాకు తెలియును. సుయోధనునికి నీ భుజ బలమే కదా అత్యంత సహాయకారి. కావున, రారాజుకు ప్రియం కలిగేటట్టు సకలము ఆచరింపుము. నీకు నేను అనుజ్ఞ ఇస్తున్నాను. ఏ మాత్రం అనుమాన పడకుండా నీ మనసుకు తోచినట్టు చేయుము." అని పలికాడు.

భీష్ముని ఆదరపూర్వకమైన పలుకులకు ఎంతో ఆనందించాడు కర్ణుడు. భీష్ముని వద్ద అనుజ్ఞ పొంది తన నివాసమునకు వెళ్లాడు." అని సంజయుడు పదవ రోజుయుద్ధ విశేషములను ధృతరాష్ట్రునికి వివరించాడు అని వైశంపాయనుడు జనమేజయునకు మహాభారత కథను చెప్పాడు.

ఇది

తిక్కనామాత్య ప్రణీతమైన

మహాభారతము భీష్మపర్వము, తృతీయాశ్వాసము

సంపూర్ణము. భీష్మపర్వము సంపూర్ణము.

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్